ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
NILS WAHL
της 8ης Δεκεμβρίου 2016[1]

Υπόθεση C-85/15 P, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-86/15 P και C-87/15 P, υποθέσεις C-88/15 P και C-89/15 P

Feralpi Holding SpA (C-85/15 P)
Ferriera Valsabbia SpA και Valsabbia Investimenti SpA (C-86/15 P)
Alfa Acciai SpA (C-87/15 P)
Ferriere Nord SpA (C-88/15 P)
Riva Fire SpA, υπό εκκαθάριση (C-89/15 P)
κατά
Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Αιτήσεις αναιρέσεως

«Ανταγωνισμός – Συνθήκη ΕΚΑΧ – Δικαιώματα άμυνας – Ανακοίνωση αιτιάσεων – Ακρόαση – Συμβουλευτική επιτροπή – Υπέρμετρη χρονική διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου – Υποτροπή – Δημόσια αποστασιοποίηση – Πλήρης δικαιοδοσία – Με τις αιτήσεις αναιρέσεως, οι Feralpi Holding (στο εξής: Feralpi)»

, Ferriera Valsabbia και Valsabbia Investimenti (στο εξής: Valsabbia), Alfa Acciai, Ferriere Nord και Riva Fire (συλλήβδην στο εξής: αναιρεσείουσες) κατ' ουσίαν ζητούν από το Δικαστήριο να αναιρέσει τις αποφάσεις του Γενικού Δικαστηρίου

1.[2] , με τις οποίες το τελευταίο απέρριψε (εν όλω ή κατά μεγάλο μέρος) τις αιτήσεις τους ακυρώσεως της αποφάσεως της Επιτροπής, που εκδόθηκε σύμφωνα με τα άρθρα 7, παράγραφος 1, και 23, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003[3], με την οποία τους επιβλήθηκε πρόστιμο για συμμετοχή, μεταξύ του 1989 και του 2000, σε σύμπραξη στην αγορά των ράβδων οπλισμού σκυροδέματος.

2. Με τις ως άνω αιτήσεις αναιρέσεως τίθενται διάφορα διαδικαστικά ζητήματα, όπως ο κατάλληλος τρόπος διεξαγωγής της διαδικασίας, βάσει του κανονισμού 1/2003 και του κανονισμού (ΕΚ) 773/2004[4], οι όροι υπό τους οποίους εφαρμόζεται η επιβαρυντική περίσταση της υποτροπής, και τα ένδικα βοηθήματα που προβλέπονται σε περίπτωση υπέρμετρης χρονικής διάρκειας της διαδικασίας ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου. Για λόγους οικονομίας της διαδικασίας, τα ζητήματα αυτά θα εξεταστούν από κοινού στις ανά χείρας προτάσεις.

1 Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2 Αποφάσεις της 9ης Δεκεμβρίου 2014, Feralpi κατά Επιτροπής (T-70/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1031)· Riva Fire κατά Επιτροπής (T-83/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1034)· Alfa Acciai κατά Επιτροπής (T-85/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1037)· Ferriere Nord κατά Επιτροπής (T-90/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1035), και Ferriera Valsabbia και Valsabbia Investimenti κατά Επιτροπής (T-92/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1032) (στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις).

3 Κανονισμός του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα [101 και 102 ΣΛΕΕ] (ΕΕ 2003, L 1, σ. 1).

4 Κανονισμός της Επιτροπής, της 7ης Απριλίου 2004, σχετικά με τη διεξαγωγή από την Επιτροπή των διαδικασιών δυνάμει των άρθρων [101 και 102 ΣΛΕΕ] (ΕΕ 2004, L 123, σ. 18).

I – Νομικό πλαίσιο

Α – Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα

3. Κατά το άρθρο 65 ΑΧ:

«1. Απαγορεύονται όλες οι συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, όλες οι αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων και κάθε εναρμονισμένη πρακτική που τείνουν εντός της κοινής αγοράς, άμεσα ή έμμεσα, να παρεμποδίζουν, να περιορίζουν ή να νοθεύουν την κανονική λειτουργία του ανταγωνισμού, και ιδιαίτερα

α) να καθορίζουν ή προσδιορίζουν τις τιμές·

β) να περιορίζουν ή να ελέγχουν την παραγωγή, την τεχνολογική ανάπτυξη ή τις επενδύσεις·

γ) να κατανέμουν τις αγορές, τα προϊόντα, τους πελάτες ή τις πηγές εφοδιασμού.

[…]

4. Οι δυνάμει της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου απαγορευμένες συμφωνίες ή αποφάσεις είναι αυτοδικαίως άκυρες και δεν δύναται να γίνει επίκλησή τους ενώπιον οποιουδήποτε δικαστηρίου των κρατών μελών.

Η Επιτροπή έχει αποκλειστική αρμοδιότητα, με την επιφύλαξη των προσφυγών ενώπιον του Δικαστηρίου, να αποφαίνεται αν οι εν λόγω συμφωνίες ή αποφάσεις συμβιβάζονται με τις διατάξεις του παρόντος άρθρου.

5. Η Επιτροπή δύναται να επιβάλλει στις επιχειρήσεις που συνάπτουν αυτοδικαίως άκυρη συμφωνία ή εφαρμόζουν, ή επιχειρούν να εφαρμόσουν, μέσω διαιτησίας, ποινικής ρήτρας, εμπορικού αποκλεισμού ή με κάθε άλλο μέσο μία αυτοδικαίως άκυρη συμφωνία ή απόφαση, ή απόφαση, ή συμφωνία, ή έγκριση για την οποία δεν εχορηγήθη ή ανεκλήθη, ή επιτυγχάνουν μία άδεια μέσω ενσυνειδήτως ψευδών ή απατηλών πληροφοριών, ή επιδίδονται σε πρακτική αντίθετη προς τις διατάξεις της παραγράφου 1, πρόστιμα και χρηματικές ποινές μέχρι του διπλασίου του πραγματοποιηθέντος κύκλου εργασιών επί των προϊόντων τα οποία αποτελούν το αντικείμενο της αντίθετης προς τις διατάξεις του παρόντος άρθρου συμφωνίας, αποφάσεως ή πρακτικής. Αν όμως αντικείμενο της συμφωνίας, αποφάσεως ή πρακτικής είναι ο περιορισμός της παραγωγής, της τεχνικής αναπτύξεως ή των επενδύσεων, το ανώτατο αυτό όριο δύναται να αυξηθεί μέχρι 10 τοις εκατό του ετησίου κύκλου εργασιών των εν λόγω επιχειρήσεων, εφόσον πρόκειται για πρόστιμο, και μέχρι 20 % του ημερήσιου κύκλου εργασιών εφόσον πρόκειται για χρηματικές ποινές.»

4. Δυνάμει του άρθρου 97, η Συνθήκη ΕΚΑΧ έληξε στις 23 Ιουλίου 2002.

Β – Κανονισμός 1/2003

5. Το άρθρο 7, παράγραφος 1, («Διαπίστωση και παύση της παράβασης») του κανονισμού 1/2003 ορίζει:

«Εάν η Επιτροπή διαπιστώσει, κατόπιν καταγγελίας ή αυτεπαγγέλτως, παράβαση του άρθρου [101 ή του άρθρου 102 ΣΛΕΕ], δύναται να υποχρεώσει με απόφασή της τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων να θέσουν τέλος στη διαπιστωθείσα παράβαση. […]»

6. Κατά το άρθρο 14 («Συμβουλευτική επιτροπή») του ίδιου κανονισμού:

«1. Πριν από την έκδοση οποιασδήποτε απόφασης κατ' εφαρμογή των άρθρων 7, 8, 9, 10, 23, του άρθρου 24 παράγραφος 2 και του άρθρου 29 παράγραφος 1 η Επιτροπή ζητεί τη γνώμη της συμβουλευτικής επιτροπής συμπράξεων και δεσποζουσών θέσεων.

2. Για τη συζήτηση συγκεκριμένων υποθέσεων, η συμβουλευτική επιτροπή συγκροτείται από αντιπροσώπους των αρχών ανταγωνισμού των κρατών μελών. […]

3. Οι διαβουλεύσεις μπορούν να πραγματοποιούνται στο πλαίσιο σύσκεψης την οποία συγκαλεί και της οποίας προεδρεύει η Επιτροπή, δεκατέσσερις ημέρες τουλάχιστον μετά την αποστολή της ειδοποίησης για τη σύγκλησή της, η οποία συνοδεύεται από περίληψη των δεδομένων της υπόθεσης, μνεία των σημαντικότερων εγγράφων και προσχέδιο απόφασης. […] Η συμβουλευτική επιτροπή γνωμοδοτεί εγγράφως επί του προσχεδίου απόφασης της Επιτροπής […].

[…]

5. Η Επιτροπή λαμβάνει απόλυτα υπόψη της τη γνώμη της συμβουλευτικής επιτροπής και ενημερώνει την εν λόγω επιτροπή για τον τρόπο με τον οποίο ελήφθη υπόψη η γνώμη της. […]»

7. Κατά το άρθρο 23, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1/2003, η Επιτροπή δύναται με απόφασή της να επιβάλει σε επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων πρόστιμα, σε περίπτωση που αυτές, μεταξύ άλλων, εκ προθέσεως ή εξ αμελείας παραβαίνουν το άρθρο 101 ή το άρθρο 102 ΣΛΕΕ.

8. Τέλος, το άρθρο 27, παράγραφος 1, του κανονισμού 1/2003 ορίζει:

«Πριν από τη λήψη των αποφάσεων που προβλέπονται στα άρθρα 7, 8 και 23 και στο άρθρο 24, παράγραφος 2, η Επιτροπή παρέχει στις επιχειρήσεις ή τις ενώσεις επιχειρήσεων τις οποίες αφορά η διαδικασία που έχει κινήσει η Επιτροπή τη δυνατότητα ακρόασης σχετικά με τις αιτιάσεις της Επιτροπής. Η Επιτροπή θεμελιώνει τις αποφάσεις της μόνο στις αιτιάσεις για τις οποίες δόθηκε στα μέρη η δυνατότητα να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους. […]»

Γ – Κανονισμός 773/2004

9. Το άρθρο 10 του κανονισμού 773/2004[5] (το οποίο επιγράφεται «Κοινοποίηση αιτιάσεων και απαντήσεις») ορίζει:

«1. Η Επιτροπή ενημερώνει εγγράφως τα εμπλεκόμενα μέρη σχετικά με τις αιτιάσεις που διατυπώνονται εναντίον τους. Η κοινοποίηση αιτιάσεων αποστέλλεται χωριστά σε κάθε εμπλεκόμενο μέρος.

2. Κατά την αποστολή της κοινοποίησης αιτιάσεων στα εμπλεκόμενα μέρη, η Επιτροπή τάσσει προθεσμία εντός της οποίας τα μέρη αυτά μπορούν να διατυπώσουν εγγράφως τις απόψεις τους. […]

3. Στις γραπτές παρατηρήσεις που υποβάλλουν, τα μέρη μπορούν να εκθέτουν όλα τα πραγματικά περιστατικά που γνωρίζουν και τα οποία είναι σχετικά με την υπεράσπισή τους έναντι των αιτιάσεων που διατυπώνει η Επιτροπή. […]»

5 Όπως ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο των υπό εξέταση υποθέσεων.

10. Κατά το άρθρο 11 («Δικαίωμα ακρόασης») του κανονισμού 773/2004:

«1. Η Επιτροπή παρέχει στα μέρη, προς τα οποία έχει αποστείλει κοινοποίηση αιτιάσεων, τη δυνατότητα να τύχουν ακρόασης πριν ζητήσει τη γνώμη της συμβουλευτικής επιτροπής του άρθρου 14, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003.

2. Στις αποφάσεις της, η Επιτροπή ασχολείται μόνο με τις αιτιάσεις ως προς τις οποίες τα μέρη στα οποία αναφέρεται η παράγραφος 1 είχαν τη δυνατότητα να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους.»

11. Κατά το άρθρο 12 του κανονισμού 773/2004:

«Η Επιτροπή παρέχει στα μέρη, προς τα οποία έχει αποστείλει κοινοποίηση αιτιάσεων, τη δυνατότητα να αναπτύξουν τα επιχειρήματά τους σε προφορική εξέταση, εάν ζητήσουν τούτο στο πλαίσιο των υποβαλλόμενων από αυτούς γραπτών παρατηρήσεων.»

12. Κατά το άρθρο 14, παράγραφος 3, («Διεξαγωγή των προφορικών ακροάσεων») του ίδιου κανονισμού, η Επιτροπή υποχρεούται να «καλεί τις αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών να λάβουν μέρος στην προφορική ακρόαση».

II – Ιστορικό της διαφοράς

13. Από τον Οκτώβριο έως τον Δεκέμβριο του 2000, η Επιτροπή πραγματοποίησε σειρά ελέγχων στα γραφεία ορισμένων ιταλικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην παραγωγή ράβδων σκυροδέματος και στα γραφεία μιας ενώσεως ιταλικών επιχειρήσεων του χαλυβουργικού τομέα. Επίσης, τους ζήτησε να παράσχουν πληροφορίες, σύμφωνα με το άρθρο 47 ΑΧ. Στις 26 Μαρτίου 2002, η Επιτροπή κίνησε τη διοικητική διαδικασία και διατύπωσε αιτιάσεις βάσει του άρθρου 36 ΑΧ. Οι προσφεύγουσες κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις όσον αφορά την ανακοίνωση αιτιάσεων και υπέβαλαν προφορικές παρατηρήσεις κατά την ακρόαση της 13ης Ιουνίου 2002. Στις 12 Αυγούστου 2002, η Επιτροπή εξέδωσε συμπληρωματική ανακοίνωση αιτιάσεων. Με αυτή τη συμπληρωματική ανακοίνωση αιτιάσεων, η Επιτροπή εξήγησε τη θέση της όσον αφορά τη συνέχιση της διαδικασίας μετά τη λήξη της Συνθήκης ΕΚΑΧ και δήλωσε ότι είχε κινήσει διαδικασία βάσει του κανονισμού 17/62[6]. Οι προσφεύγουσες υπέβαλαν γραπτές παρατηρήσεις όσον αφορά τη συμπληρωματική ανακοίνωση αιτιάσεων. Δεύτερη ακρόαση, παρουσία εκπροσώπων των κρατών μελών, έλαβε χώρα στις 30 Σεπτεμβρίου 2002.

14. Στις 17 Δεκεμβρίου 2002, η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση C(2002) 5087 τελικό, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 65 ΑΧ (Υπόθεση COMP/37.956 – Ράβδοι σκυροδέματος, στο εξής: απόφαση του 2002), με την οποία διαπίστωσε ότι διάφορες επιχειρήσεις (συμπεριλαμβανομένων των αναιρεσειουσών) είχαν παραβεί το άρθρο 65, παράγραφος 1, ΑΧ και επέβαλε εις βάρος τους πρόστιμα. Ορισμένες από τις επιχειρήσεις αυτές προσέβαλαν την απόφαση του 2002 ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου.

15. Με αποφάσεις της 25ης Οκτωβρίου 2007 (στο εξής: αποφάσεις του 2007), το Γενικό Δικαστήριο ακύρωσε την απόφαση του 2002[7]. Το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι, ελλείψει οποιασδήποτε αναφοράς στα άρθρα 3 και 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17/62, η διαδικαστική νομική βάση της εν λόγω αποφάσεως ήταν το άρθρο 65, παράγραφοι 4 και 5, ΑΧ. Στη συνέχεια, επισήμανε ότι, κατά πάγια νομολογία, η διάταξη που συνιστά τη νομική βάση μιας πράξεως πρέπει να είναι σε ισχύ κατά τον χρόνο εκδόσεως της πράξεως αυτής, και παρατήρησε ότι το άρθρο 65, παράγραφοι 4 και 5, ΑΧ είχε

6 ΕΟΚ Συμβούλιο: κανονισμός [της 6ης Φεβρουαρίου 1962]: πρώτος κανονισμός εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25).

7 Αποφάσεις της 25ης Οκτωβρίου 2007, SP κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-27/03, T-46/03, T-58/03, T-79/03, T-80/03, T-97/03 και T-98/03, EU:T:2007:317)· Riva Acciaio κατά Επιτροπής (T-45/03, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2007:318)· Feralpi Siderurgica κατά Επιτροπής (T-77/03, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2007:319), και Ferriere Nord κατά Επιτροπής (T-94/03, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2007:320).

λήξει στις 23 Ιουλίου 2002. Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο συνήγαγε ότι η Επιτροπή δεν είχε πλέον αρμοδιότητα να διαπιστώσει παράβαση του άρθρου 65, παράγραφος 1, ΑΧ και να επιβάλει πρόστιμα στις υπεύθυνες επιχειρήσεις, βάσει του άρθρου 65, παράγραφοι 4 και 5, ΑΧ, μετά τη λήξη της ισχύος της Συνθήκης ΕΚΑΧ.

16. Με επιστολή της 30ής Ιουνίου 2008, η Επιτροπή ενημέρωσε τις αναιρεσείουσες και τις λοιπές ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις για την πρόθεσή της να επανεκδώσει απόφαση βάσει διαφορετικής νομικής διατάξεως. Η Επιτροπή δήλωσε επίσης ότι, δεδομένου του περιορισμένου πεδίου των αποφάσεων του 2007, η νέα απόφαση θα βασιζόταν στα στοιχεία που παρατίθενται στην ανακοίνωση αιτιάσεων και στη συμπληρωματική ανακοίνωση αιτιάσεων που απεστάλησαν στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις το 2002. Στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις τέθηκε προθεσμία για να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους, όπως και έπραξαν.

17. Στις 30 Σεπτεμβρίου 2009, η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση C(2009) 7492 τελικό, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 65 ΑΧ (Υπόθεση COMP/37.956 – Ράβδοι σκυροδέματος, επανέκδοση). Η απόφαση αυτή τροποποιήθηκε αργότερα με την απόφαση C(2009) 9912 τελικό της 8ης Δεκεμβρίου 2009[8]. Με την επίμαχη απόφαση, η Επιτροπή διαπίστωσε παράβαση του άρθρου 65 ΑΧ εκ μέρους των αναιρεσειουσών και επέβαλε σε αυτές πρόστιμο.

III – Διαδικασία ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις

18. Με προσφυγές τους δυνάμει του άρθρου 263 ΣΛΕΕ, τις οποίες κατέθεσαν αντιστοίχως στις 17 Φεβρουαρίου 2010 (T-92/10), στις 18 Φεβρουαρίου 2010 (T-85/10) και στις 19 Φεβρουαρίου 2010 (T-83/10, T-70/10 και T-90/10), οι αναιρεσείουσες ζήτησαν από το Γενικό Δικαστήριο να ακυρώσει την επίμαχη απόφαση.

19. Το Γενικό Δικαστήριο εξέδωσε στις 9 Δεκεμβρίου 2014 απόφαση και για τις πέντε υποθέσεις, με την οποία απέρριψε, εν όλω ή κατά μεγάλο μέρος, τις εν λόγω προσφυγές.

IV – Διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου και αιτήματα των διαδίκων

20. Με αιτήσεις αναιρέσεως που κατατέθηκαν, αντιστοίχως, στις 19 Φεβρουαρίου 2015 (C-85/15 P), στις 20 Φεβρουαρίου 2015 (C-86/15 P, C-87/15 P και C-88/15 P) και στις 24 Φεβρουαρίου 2015 (C-89/15 P), έκαστη αναιρεσείουσα ζητεί από το Δικαστήριο να αναιρέσει τη απόφαση που το Γενικό Δικαστήριο εξέδωσε σε πρώτο βαθμό σχετικά με αυτήν, να ακυρώσει την επίμαχη απόφαση ή να μειώσει τα πρόστιμα που της επιβλήθηκαν (ή, επικουρικώς, να αναπέμψει την υπόθεση στο Γενικό Δικαστήριο προς επανεκδίκαση), και να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα. Η Riva Fire ζητεί επίσης από το Δικαστήριο να αναγνωρίσει ότι, λόγω της χρονικής της διάρκειας, η διαδικασία ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου συνιστά παράβαση του άρθρου 47, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) και του άρθρου 6, παράγραφος 1, της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (στο εξής: ΕΣΔΑ). Επίσης οι Feralpi, Valsabbia και Alfa Acciai ζητούν από το Δικαστήριο να κρίνει ότι υπήρξε παράβαση του άρθρου 47, παράγραφος 2, του Χάρτη και του άρθρου 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ, σε περίπτωση που το Δικαστήριο δεν μειώσει το πρόστιμο εξ αυτού του λόγου.

21. Σε κάθε υπόθεση, η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως και να καταδικάσει την αναιρεσείουσα στα δικαστικά έξοδα.

8 Η πρώτη απόφαση, όπως τροποποιήθηκε με την τροποποιητική απόφαση, θα αναφέρεται στο εξής ως: επίμαχη απόφαση.

22. Με απόφαση του Προέδρου του Δικαστηρίου της 7ης Ιουνίου 2016, οι υποθέσεις C-86/15 P και C-87/15 P ενώθηκαν προς διευκόλυνση της προφορικής διαδικασίας και έκδοση κοινής αποφάσεως. Κατά την κοινή επ' ακροατηρίου συζήτηση της 20ής Οκτωβρίου 2016, οι αναιρεσείουσες και η Επιτροπή υπέβαλαν προφορικές παρατηρήσεις.

V – Εκτίμηση των λόγων αναιρέσεως

23. Με τις αιτήσεις τους αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες προβάλλουν, αντιστοίχως, έξι λόγους αναιρέσεως (C-85/15 P), επτά λόγους αναιρέσεως (συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-86/15 P και C-87/15 P), εννέα λόγους αναιρέσεως (C-88/15 P) και τέσσερις λόγους αναιρέσεως (C-89/15 P).

24. Στις ανά χείρας προτάσεις θα εξετάσω, κατ' αρχάς, έναν λόγο αναιρέσεως που είναι κοινός σε όλες τις αιτήσεις αναιρέσεως και αφορά τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας των αναιρεσειουσών και την ορθή διεξαγωγή της διοικητικής διαδικασίας. Για τους λόγους που παρατίθενται κατωτέρω, φρονώ ότι αυτός ο λόγος αναιρέσεως είναι βάσιμος και, ως εκ τούτου, οι αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις πρέπει να αναιρεθούν και η επίμαχη απόφαση πρέπει να ακυρωθεί.

25. Για την περίπτωση κατά την οποία το Δικαστήριο διαφωνήσει με την εκτίμησή μου σχετικά με αυτόν τον λόγο αναιρέσεως, θα εξετάσω επίσης τους άλλους λόγους αναιρέσεως. Πάντως, οι περισσότεροι από τους λόγους αυτούς θα εξεταστούν μόνο διά βραχέων, επειδή είναι προδήλως απαράδεκτοι ή αβάσιμοι.

A – Δικαιώματα άμυνας και ορθή διεξαγωγή της διοικητικής διαδικασίας

26. Οι αναιρεσείουσες προσάπτουν στο Γενικό Δικαστήριο ότι απέρριψε τις αιτιάσεις τους με τις οποίες προβαλλόταν προσβολή των δικαιωμάτων τους άμυνας και παράβαση ορισμένων διατάξεων του κανονισμού 773/2004[9]. Μολονότι οι αντίστοιχες αιτιάσεις τους διαφέρουν ελαφρώς[10], οι αναιρεσείουσες κατ' ουσίαν υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν αναγνώρισε ότι η Επιτροπή δεν τήρησε τη διαδικασία των κανονισμών 1/2003 και 773/2004 πριν από την έκδοση της επίμαχης αποφάσεως.

27. Η Επιτροπή υπεραμύνεται των διαπιστώσεων του Γενικού Δικαστηρίου. Η Επιτροπή θεωρεί ότι τήρησε αυστηρά την αρχή tempus regit actum, εφαρμόζοντας τους διαδικαστικούς κανόνες που ίσχυαν κατά τον κρίσιμο χρόνο, και ότι στις αναιρεσείουσες παρασχέθηκε δεόντως η δυνατότητα να παρουσιάσουν τις θέσεις τους επί όλων των ουσιαστικών και διαδικαστικών πτυχών της υποθέσεως. Η Επιτροπή υποστηρίζει επίσης ότι η ακύρωση της αποφάσεως του 2002 δεν καθιστά ανίσχυρες τις διαδικαστικές πράξεις που προηγήθηκαν της εκδόσεως της εν λόγω αποφάσεως, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που διενεργήθηκαν όσο η Συνθήκη ΕΚΑΧ ήταν ακόμη σε ισχύ.

28. Κατ' αρχάς, είναι χρήσιμο να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, ο κανονισμός 1/2003 παρέχει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να εντοπίζει και να κολάζει, μετά τις 23 Ιουλίου 2002, συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων σε τομείς που ενέπιπταν στο καθ' ύλην και κατά χρόνον πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚΑΧ, ακόμη και αν οι διατάξεις του κανονισμού 1/2003 δεν παραπέμπουν ρητώς στο άρθρο 65 ΑΧ. Πάντως, αυτό είναι δυνατό μόνον όταν έχει εκδοθεί απόφαση βάσει των άρθρων 7,

9 *Δεύτερος λόγος αναιρέσεως* στην υπόθεση C-85/15 P, *πρώτος και δεύτερος λόγος αναιρέσεως* στις υποθέσεις C-86/15 P και C-87/15 P, *δεύτερος λόγος αναιρέσεως* στην υπόθεση C-88/15 P και *πρώτος λόγος αναιρέσεως* στην υπόθεση C-89/15 P.

10 Σε κάθε περίπτωση, το ζήτημα που τίθεται με τους υπό εξέταση λόγους αναιρέσεως αφορά προβαλλόμενη παραβίαση ουσιώδους τύπου και, ως εκ τούτου, μπορεί να τεθεί από το Δικαστήριο αυτεπαγγέλτως. Βλ., συναφώς, απόφαση της 15ης Μαρτίου 2000, Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-25/95, T-26/95, T-30/95 έως T-32/95, T-34/95 έως T-39/95, T-42/95 έως T-46/95, T-48/95, T-50/95 έως T-65/95, T-68/95 έως T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 και T-104/95, EU:T:2000:77, σκέψεις 477 έως 488).

παράγραφος 1, και 23, παράγραφος 2, του κανονισμού 1/2003 μετά από διαδικασία διεξαχθείσα σύμφωνα με τον εν λόγω κανονισμό [11]. Η πλήρης συμμόρφωση με τον κανονισμό 1/2003 –είναι περιττό να επισημανθεί– συνεπάγεται συμμόρφωση επίσης με τον εκτελεστικό του κανονισμό 773/2004 [12].

29. Στο πλαίσιο αυτό, γνώμη μου είναι ότι στο σημείο αυτό οι αιτιάσεις των αναιρεσειουσών είναι βάσιμες. Όπως θα εξηγήσω στη συνέχεια, η Επιτροπή δεν ακολούθησε πλήρως τη διαδικασία των κανονισμών 1/2003 και 773/2004, πριν από την έκδοση της επίμαχης αποφάσεως. Πράγματι, διενεργήθηκαν ορισμένες βασικές διαδικαστικές πράξεις βάσει των διατάξεων που ίσχυαν στο πλαίσιο της Συνθήκης ΕΚΑΧ (και μόνο βάσει των διατάξεων αυτών). Ωστόσο, αν και παρόμοιες, οι διατάξεις αυτές δεν είναι πανομοιότυπες με εκείνες που προβλέπονται για την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ. Ως εκ τούτου, η διαδικασία που η Επιτροπή ακολούθησε στις υπό εξέταση υποθέσεις επηρέασε δυσμενώς τη δυνατότητα των αρχών ανταγωνισμού των κρατών μελών να μετάσχουν σε αυτήν. Η συμμετοχή αυτή είναι σημαντική και η μη διασφάλισή της από την Επιτροπή δεν μπορεί να παραβλεφθεί.

1. Ακολουθήθηκε μετά την ακύρωση της αποφάσεως του 2002 η διαδικασία που προβλέπεται στους κανονισμούς 1/2003 και 773/2004;

30. Εν προκειμένω, η επίμαχη απόφαση αναφέρει, στην αιτιολογική σκέψη 370, ότι «επανεκδίδεται, σύμφωνα με τους διαδικαστικούς κανόνες της [Συνθήκης ΛΕΕ] και του παραγώγου δικαίου που απορρέει από την εν λόγω Συνθήκη, και ιδίως του κανονισμού 1/2003». Ως εκ τούτου, πρέπει πρώτα απ' όλα να καθοριστεί αν η δήλωση αυτή είναι ακριβής.

31. Συναφώς, δεν αμφισβητείται ότι, μετά την ακύρωση της αποφάσεως του 2002, δεν διενεργήθηκε καμία πράξη σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στους κανονισμούς 1/2003 και 773/2004, με εξαίρεση τη διαβούλευση με τη συμβουλευτική επιτροπή. Πράγματι, νέα απόφαση –με βάση τα άρθρα 7, παράγραφος 1, και 23, παράγραφος 2, του κανονισμού 1/2003– εκδόθηκε αφότου δόθηκε στις αναιρεσείουσες η δυνατότητα να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους σχετικά με την επιστολή της 30ής Ιουνίου 2008. Δεν εκδόθηκε νέα ανακοίνωση αιτιάσεων ούτε πραγματοποιήθηκε νέα ακρόαση πριν από την έκδοση της αποφάσεως.

32. Εν προκειμένω, μπορεί να αξίζει να σημειωθεί ότι στους κανονισμούς 1/2003 και 773/2004 δεν προβλέπεται καμία γενική εξαίρεση όσον αφορά τη διενέργεια των δύο αυτών πράξεων. Το άρθρο 27, παράγραφος 1, του κανονισμού 1/2003 ορίζει ότι, πριν από τη λήψη των αποφάσεων που προβλέπονται, μεταξύ άλλων, στα άρθρα 7 και 23, η Επιτροπή παρέχει στις υπό έρευνα επιχειρήσεις «δυνατότητα ακρόασης σχετικά με τις αιτιάσεις της Επιτροπής». Η Επιτροπή μπορεί να θεμελιώνει τις αποφάσεις της «μόνο στις αιτιάσεις για τις οποίες δόθηκε στα μέρη η δυνατότητα να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους». Το άρθρο 27, παράγραφος 2, του ίδιου κανονισμού ορίζει ότι «διασφαλίζονται πλήρως τα δικαιώματα υπεράσπισης των εμπλεκόμενων μερών». Από την άλλη πλευρά, τα άρθρα 10 έως 14 του κανονισμού 773/2004 αφορούν την υποχρέωση της Επιτροπής να εκδίδει ανακοίνωση αιτιάσεων και, εφόσον της ζητηθεί, να διεξαγάγει ακρόαση. Η επιτακτική διατύπωση στην οριστική («η Επιτροπή ενημερώνει») που χρησιμοποιείται στις εν λόγω διατάξεις δεν αφήνει καμία αμφιβολία ως προς τον υποχρεωτικό χαρακτήρα των απαιτήσεων αυτών.

11 Βλ. αποφάσεις της 29ης Μαρτίου 2011, ArcelorMittal Luxembourg κατά Επιτροπής και Επιτροπή κατά ArcelorMittal Luxembourg κ.λπ. (C-201/09 P και C-216/09 P, EU:C:2011:190, σκέψη 74), και ThyssenKrupp Nirosta κατά Επιτροπής (C-352/09 P, EU:C:2011:191, σκέψη 87).

12 Βλ., συναφώς, άρθρο 33, παράγραφος 1, του κανονισμού 1/2003 και αιτιολογική σκέψη 1 του κανονισμού 773/2004.

33. Ωστόσο, η Επιτροπή θεωρεί ότι οι εν λόγω πράξεις στο πλαίσιο των κανονισμών 1/2003 και 773/2004 ήσαν περιττές στις επίμαχες διαδικασίες, δεδομένου ότι ανάλογες πράξεις είχαν διενεργηθεί πριν από την έκδοση της αποφάσεως του 2002. Η ακύρωση της αποφάσεως του 2002 δεν καθιστά, κατά την άποψή της, ανίσχυρες τις πράξεις αυτές. Προς στήριξη της θέσεώς της, η Επιτροπή επικαλείται τη νομολογία που παραθέτει στις αποφάσεις του το Γενικό Δικαστήριο και, ειδικότερα, την απόφαση PVC II [13].

34. Στην απόφαση PVC II, το Δικαστήριο απέρριψε τις αιτιάσεις των αναιρεσειουσών ότι τα δικαιώματά τους άμυνας είχαν προσβληθεί λόγω του ότι η Επιτροπή, μετά την ακύρωση μιας πρώτης αποφάσεως και πριν την έκδοση νέας, δεν προέβη σε νέα ακρόαση και δεν διαβουλεύθηκε εκ νέου με τη συμβουλευτική επιτροπή. Ειδικότερα, το Δικαστήριο υπενθύμισε την πάγια νομολογία ότι η ακύρωση πράξεως της Ένωσης δεν επηρεάζει αναγκαστικά τις προπαρασκευαστικές πράξεις, δεδομένου ότι η διαδικασία που προβλέπεται για την αντικατάσταση της πράξεως αυτής δύναται, κατ' αρχήν, να επαναληφθεί από το συγκεκριμένο σημείο στο οποίο συνέβη η παρανομία [14].

35. Κατά συνέπεια, πρέπει να εξεταστεί αν η νομολογία αυτή μπορεί να εφαρμοστεί στις παρούσες υποθέσεις. Κατά τη γνώμη μου, η νομολογία αυτή θα μπορούσε να εφαρμοστεί σε δύο καταστάσεις: i) αν είχε ακολουθηθεί προσηκόντως η διαδικασία που τώρα ορίζεται στους κανονισμούς 1/2003 και 773/2004, πριν από την ακύρωση της αποφάσεως του 2002, ή ii) αν οι διαδικαστικές πράξεις που διενεργήθηκαν βάσει διαφορετικών διαδικαστικών κανόνων μπορεί να θεωρηθούν ισοδύναμες με εκείνες που θα έπρεπε να είχαν διενεργηθεί βάσει των κανονισμών 1/2003 και 773/2004. Οι δύο αυτές περιπτώσεις θα εξεταστούν με τη σειρά.

2. Ακολουθήθηκε πριν από την ακύρωση της αποφάσεως του 2002 η διαδικασία που προβλέπεται στους κανονισμούς 1/2003 και 773/2004;

36. Δεδομένου ότι οι κανονισμοί 1/2003 και 773/2004 δεν ήσαν σε ισχύ κατά τον κρίσιμο χρόνο, πρέπει να γίνει αναφορά στις αντίστοιχες διατάξεις των κανονισμών 17/62 και 2842/98 [15].

37. Πάντως, η ερώτηση αυτή μπορεί να λάβει ξεκάθαρη απάντηση. Η αιτιολογική σκέψη 352 της αποφάσεως του 2002 έχει ως εξής:

«Υπό το πρίσμα αυτό, η εφαρμογή του κανονισμού 17 στη συνέχεια της διαδικασίας συνάδει με την αρχή ότι οι εφαρμοστέοι διαδικαστικοί κανόνες είναι αυτοί που ισχύουν κατά τον χρόνο που ελήφθη το επίμαχο μέτρο. Υπό το πρίσμα αυτό, δεν κρίθηκε αναγκαίο να επαναληφθεί η πρώτη ακρόαση στην οποία δεν έλαβαν μέρος εκπρόσωποι των κρατών μελών, επειδή οι ισχύοντες κατά τον χρόνο εκείνο διαδικαστικοί κανόνες της Συνθήκης ΕΚΑΧ δεν προέβλεπαν τη συμμετοχή τους. Επιπλέον, όπως υπογραμμίζεται [...] στην ανακοίνωση [της 18ης Ιουνίου 2002], πρέπει να θεωρηθεί ότι τα διαδικαστικά μέτρα που ελήφθησαν εγκύρως βάσει των διατάξεων ΕΚΑΧ ικανοποιούσαν, κατά τη λήξη της ισχύος της Συνθήκης ΕΚΑΧ, τις απαιτήσεις που προβλέπονταν από τα αντίστοιχα διαδικαστικά μέτρα της Συνθήκης ΕΚ. Πρέπει να υπογραμμιστεί επίσης ότι δεν υπάρχει καμία τυπική σχέση μεταξύ των διατάξεων που αφορούν τη συμμετοχή των κρατών μελών σε ακρόαση [...] και των διατάξεων που αφορούν τη διαβούλευση με τη συμβουλευτική επιτροπή [...]» [16].

13 Απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2002, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-252/99 P και C-254/99 P, EU:C:2002:582, στο εξής: απόφαση PVC II).

14 Βλ. σκέψεις 70 έως 119, και ιδίως σκέψη 73 της αποφάσεως PVC II.

15 Κανονισμός (ΕΚ) της Επιτροπής, της 22ας Δεκεμβρίου 1998, σχετικά με τις ακροάσεις στο πλαίσιο ορισμένων διαδικασιών κατ' εφαρμογήν των άρθρων [101 και 102 ΣΛΕΕ] (ΕΕ 1998, L 354, σ. 18).

16 Βλ. σκέψεις 20 των αποφάσεων του 2007.

38. Έτσι, κατ' ουσίαν, η Επιτροπή δήλωσε ρητώς ότι δεν είχε ακολουθήσει πλήρως τη διαδικασία που προβλέπεται από τους κανονισμούς 17/62 και 2842/98. Δεν το έκρινε αναγκαίο επειδή, κατά τη γνώμη της, οι διαδικαστικές πράξεις που διενεργήθηκαν στο πλαίσιο της ΕΚΑΧ πληρούσαν τα κριτήρια που τίθενται από τις αντίστοιχες διατάξεις της ΕΚ.

39. Εν προκειμένω, πρέπει να εξεταστεί αν οι δηλώσεις αυτές είναι ορθές. Πάντως, πριν από αυτό, πρέπει να εκθέσω τα ακόλουθα.

40. Ακόμη και πριν από την έκδοση της αποφάσεως του 2002, η Επιτροπή όντως προέβη σε ορισμένες διαδικαστικές πράξεις, βάσει του κανονισμού 17/62. Ειδικότερα, όπως προαναφέρθηκε στο σημείο 13, η Επιτροπή εξέδωσε συμπληρωματική ανακοίνωση αιτιάσεων στις 12 Αυγούστου 2002 και διεξήγαγε δεύτερη ακρόαση, παρουσία εκπροσώπων των κρατών μελών, στις 30 Σεπτεμβρίου 2002.

41. Εντούτοις, δεν αμφισβητείται ότι οι πράξεις αυτές αφορούσαν μόνο τις ισχύουσες δικονομικές διατάξεις και τις συνέπειες που απορρέουν από τις διατάξεις αυτές. Σε γενικές γραμμές, οι ουσιαστικές πτυχές των υποθέσεων δεν συζητήθηκαν ούτε στη συμπληρωματική ανακοίνωση αιτιάσεων ούτε κατά τη δεύτερη ακρόαση. Επομένως, αν διεξήχθη έγκυρη διαδικασία σύμφωνα με τους κανόνες της ΕΚ, η διαδικασία αυτή αναλώθηκε σε ζητήματα διαδικαστικού χαρακτήρα και όχι ουσίας.

3. Συνιστούν έγκυρες προπαρασκευαστικές πράξεις για την επίμαχη απόφαση οι διαδικαστικές πράξεις που διενεργήθηκαν σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης ΕΚΑΧ;

42. Τώρα, πρέπει να εξεταστεί αν –όπως διατείνεται η Επιτροπή– οι διαδικαστικές πράξεις που διενεργήθηκαν στο πλαίσιο της ΕΚΑΧ πριν από την έκδοση της αποφάσεως του 2002 ικανοποιούν τις απαιτήσεις των αντίστοιχων διατάξεων των Συνθηκών ΕΚ/ΕΕ. Πράγματι, όπως στην απόφαση PVC II, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ως προς το ότι στις παρούσες υποθέσεις οι διαδικαστικές πράξεις που διενεργήθηκαν πριν από την έκδοση της αποφάσεως του 2002 παραμένουν, κατ' αρχήν, έγκυρες.

43. Δεδομένου ότι οι διαδικαστικές πράξεις που επικαλείται η Επιτροπή διενεργήθηκαν, στο μεγαλύτερο μέρος τους, ενόψει της λήψεως αποφάσεως βάσει του άρθρου 65, παράγραφοι 4 και 5, ΑΧ, πρέπει να εξακριβωθεί αν μπορούν να θεωρηθούν «προπαρασκευαστικές πράξεις»[17] για τον σκοπό εκδόσεως αποφάσεως βάσει των άρθρων 7, παράγραφος 1, και 23, παράγραφος 2, του κανονισμού 1/2003.

44. Φρονώ ότι τούτο δεν ισχύει. Πράγματι, βλέπω ορισμένες σημαντικές διαφορές μεταξύ της καταστάσεως που εξετάστηκε από το Δικαστήριο στην υπόθεση PVC II και των υπό εξέταση υποθέσεων.

45. Πρώτον, στην υπόθεση PVC II, το Δικαστήριο εξέτασε δύο διαδοχικές αποφάσεις που είχαν τις ίδιες νομικές βάσεις και οι οποίες ήσαν κατ' ουσίαν πανομοιότυπες. Η σκέψη 98 της αποφάσεως είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική επ' αυτού: «[ό]ταν, κατόπιν ακυρώσεως μιας αποφάσεως στον τομέα του ανταγωνισμού, η Επιτροπή επιλέγει να αποκαταστήσει την ή τις διαπιστωθείσες παρανομίες και να εκδώσει πανομοιότυπη απόφαση η οποία δεν θα φέρει το στίγμα των παρανομιών αυτών, η απόφαση αυτή αφορά τις ίδιες αιτιάσεις, επί των οποίων οι επιχειρήσεις διατύπωσαν ήδη την άποψή τους». Στις υπό εξέταση υποθέσεις, όμως, η επίμαχη απόφαση δεν είναι «πανομοιότυπη» με την προηγούμενη απόφαση που ακυρώθηκε από το Γενικό Δικαστήριο. Οι δύο αποφάσεις βασίζονται σε διαφορετικές νομικές διατάξεις, οι οποίες ανήκουν σε δύο, ομολογουμένως παρόμοια και στενά συνδεδεμένα, αλλά, παρ' όλα αυτά, διακριτά σύνολα κανόνων.

17 Βλ. απόφαση της 12ης Νοεμβρίου 1998, Ισπανία κατά Επιτροπής (C-415/96, EU:C:1998:533, σκέψη 32 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

46. Αυτό δεν είναι λεπτομέρεια. Στο σύστημα που θεσπίστηκε από τις Συνθήκες της Ένωσης, το οποίο βασίζεται στην αρχή της δοτής αρμοδιότητας, η επιλογή της προσήκουσας νομικής βάσεως για μια πράξη των θεσμικών οργάνων έχει σημασία συνταγματικού χαρακτήρα. Η επιλογή αυτή καθορίζει αν η Ένωση έχει αρμοδιότητα να ενεργήσει, για ποιους σκοπούς μπορεί να ενεργήσει και ποια διαδικασία πρέπει να ακολουθήσει σε περίπτωση που ενεργήσει.

47. Όταν η Επιτροπή εξέδωσε την επίμαχη απόφαση, άσκησε τις αρμοδιότητες που της ανατίθενται από τους κανονισμούς 1/2003 και 773/2004. Τούτο συνιστά διαφορετικό πλέγμα αρμοδιοτήτων από εκείνο που της είχε ανατεθεί από τη Συνθήκη ΕΚΑΧ πριν αυτή λήξει. Όπως προαναφέρθηκε, μολονότι τα δύο συστήματα είναι σε μεγάλο βαθμό όμοια, δεν είναι πανομοιότυπα. Η χρήση του ενός ή του άλλου πλέγματος αρμοδιοτήτων μπορεί να έχει ορισμένες νομικές συνέπειες: π.χ. το ανώτατο όριο των προστίμων που μπορεί να επιβάλει η Επιτροπή –ζήτημα που ευρέως συζητήθηκε κατά τη διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής και πρωτοδίκως. Προφανώς, μπορεί να υπάρχουν και άλλες συνέπειες.

48. Στην από 30 Ιουνίου 2008 επιστολή της, η Επιτροπή υποβάθμισε τη σημασία του ζητήματος αυτού, υποστηρίζοντας ότι η ακύρωση της αποφάσεως του 2002 είχε περιορισμένες συνέπειες, απαιτώντας απλώς τη χρήση διαφορετικής νομικής βάσεως. Ανεξαρτήτως του αν τούτο αληθεύει, οι αναιρεσείουσες είχαν άλλη άποψη και, αναμφισβήτητα, είχαν δικαίωμα να αναπτύξουν την επιχειρηματολογία τους στο πλαίσιο της διαδικασίας που προβλέπεται από τους κανονισμούς 1/2003 και 773/2004. Κατά τη γνώμη μου, η αντικατάσταση της νομικής βάσεως μιας πράξεως δύσκολα μπορεί να χαρακτηριστεί απλώς και μόνο ως «διόρθωση παρανομίας», όπως στην κατάσταση την οποία αντιμετώπισε το Δικαστήριο στην υπόθεση PVC II.

49. Δεύτερον, και πιο σημαντικό, όπως προαναφέρθηκε στο σημείο 38, δεν υπήρχε διαδικασία –διεξαχθείσα σύμφωνα με τις διατάξεις των κανονισμών 17/62 και 2842/98, οι οποίες αντιστοιχούν στις τωρινές διατάξεις των κανονισμών 1/2003 και 773/2004– την οποία η Επιτροπή θα μπορούσε να επαναλάβει, ώστε να προβεί *αμέσως* στην έκδοση της νέας αποφάσεως. Με άλλα λόγια, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι η διαδικασία που προβλέπεται από τους κανονισμούς 17/62 και 2842/98 δεν είχε ακολουθηθεί πλήρως και με συνέπεια πριν από την έκδοση της αποφάσεως του 2002.

50. Στο πλαίσιο αυτό, μπορεί να αξίζει να σημειωθεί ότι το άρθρο 34, παράγραφος 2, («Μεταβατικές διατάξεις») του κανονισμού 1/2003 ορίζει: «Οι διαδικαστικές πράξεις που διενεργούνται κατ' εφαρμογή του κανονισμού 17 […] εξακολουθούν να ισχύουν για τους σκοπούς της εφαρμογής του παρόντος κανονισμού» [18]. Δεν γίνεται ρητή αναφορά σε πράξεις που διενεργήθηκαν σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης ΕΚΑΧ, παρά το γεγονός ότι η Συνθήκη αυτή είχε λήξει λίγους μόλις μήνες πριν από την έκδοση του κανονισμού 1/2003.

51. Πάνω σε αυτή τη βάση, οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι, πριν από την έκδοση της επίμαχης αποφάσεως, έπρεπε να είχε εκδοθεί νέα ανακοίνωση αιτιάσεων.

52. Συναφώς, θα παρατηρήσω, για άλλη μια φορά, ότι η συμπληρωματική ανακοίνωση αιτιάσεων της 12ης Αυγούστου 2002 περιελάμβανε αναφορά στον κανονισμό 17/62, αλλά αφορούσε μόνο την επιλογή της κατάλληλης νομικής βάσεως και άλλα ζητήματα που απέρρεαν εντεύθεν. Τούτου λεχθέντος, θα μπορούσε ίσως να υποστηριχθεί ότι η αρχική ανακοίνωση αιτιάσεων της 26ης Μαρτίου 2002, όπως συμπληρώθηκε με την επιστολή της 30ής Ιουνίου 2008, ικανοποιεί τις απαιτήσεις του κανονισμού 1/2003.

18 Παρόμοιος κανόνας περιέχεται στο άρθρο 19 («Μεταβατικές διατάξεις») του κανονισμού 773/2004.

53. Αφενός, είναι αλήθεια ότι το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως τονίσει τον βασικό ρόλο που η ανακοίνωση αιτιάσεων διαδραματίζει στο πλαίσιο διαδικασίας παραβάσεως των κανόνων ανταγωνισμού, χαρακτηρίζοντας την εν λόγω πράξη *ουσιώδη δικονομική εγγύηση* για τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας των επιχειρήσεων[19]. Αφετέρου, όμως, δεν φαίνεται να υπάρχει σημαντική διαφορά μεταξύ μιας ανακοινώσεως αιτιάσεων που εκδόθηκε σύμφωνα με τους κανόνες της ΕΚΑΧ και μιας ανακοινώσεως αιτιάσεων που εκδόθηκε σύμφωνα με τους κανόνες των Συνθηκών ΕΚ/ΕΕ. Επιπλέον, μολονότι η επιστολή της 30ής Ιουνίου 2008 δεν έφερε επισήμως τον τίτλο «συμπληρωματική ανακοίνωση αιτιάσεων», παρά ταύτα γνωστοποιούσε στους ενδιαφερομένους τις αιτιάσεις που είχαν διατυπωθεί εναντίον τους (έστω και μόνο διά παραπομπής στην προηγούμενη ανακοίνωση αιτιάσεων), παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να υποβάλουν παρατηρήσεις, όπως απαιτείται σύμφωνα με το άρθρο 27, παράγραφος 1, του κανονισμού 1/2003 και το άρθρο 10, παράγραφος 1, του κανονισμού 773/2004.

54. Εντούτοις, το αν η Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση αιτιάσεων σύμφωνα με τις διατάξεις των κανονισμών 1/2003 και 773/2004 δεν χρειάζεται να εξεταστεί περαιτέρω, δεδομένου ότι, εν πάση περιπτώσει, είναι σαφές ότι τουλάχιστον μία άλλη διαδικαστική πράξη που διενεργήθηκε σύμφωνα με τους κανόνες της ΕΚΑΧ δεν ικανοποιεί τις απαιτήσεις που τίθενται με τους κανόνες των Συνθηκών ΕΚ/ΕΕ.

55. Σύμφωνα με το άρθρο 12 του κανονισμού 773/2004, η Επιτροπή πρέπει να παρέχει στα μέρη προς τα οποία έχει αποστείλει ανακοίνωση αιτιάσεων τη δυνατότητα να αναπτύξουν την επιχειρηματολογία τους κατά τη διάρκεια ακροάσεώς τους, αν το ζητήσουν. Μη εκδίδοντας νέα συμπληρωματική ανακοίνωση αιτιάσεων, η Επιτροπή κατ' ουσίαν στέρησε από τα ενδιαφερόμενα μέρη το δικαίωμά τους να ζητήσουν ακρόαση. Όπως προαναφέρθηκε, δεν αμφισβητείται ότι δεν πραγματοποιήθηκε νέα ακρόαση πριν από την έκδοση της επίμαχης αποφάσεως.

56. Ωστόσο, στο σύστημα που προβλέπεται από την ενωσιακή νομοθεσία για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού της Ένωσης, η διεξαγωγή ακροάσεως συνιστά διαδικαστική πράξη μεγάλης σημασίας. Ένας από τους κύριους λόγους είναι ότι, σύμφωνα με το άρθρο 14 του κανονισμού 773/2004, οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών καλούνται να λάβουν μέρος στην ακρόαση. Η συμμετοχή τους στην ακρόαση δεν είναι απλώς και μόνο μια τυπική προϋπόθεση, δεδομένου ότι οι εκπρόσωποι των εν λόγω αρχών συναπαρτίζουν τη συμβουλευτική επιτροπή, με την οποία, σύμφωνα με το άρθρο 14, παράγραφος 1, του κανονισμού 1/2003, πρέπει να διαβουλεύεται η Επιτροπή πριν από τη λήψη οποιασδήποτε αποφάσεως στο πλαίσιο, μεταξύ άλλων, των άρθρων 7 και 23 του ίδιου κανονισμού. Μολονότι, όντως, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, δεν υπάρχει ρητή σύνδεση μεταξύ αυτών των δύο διαδικαστικών πράξεων, είναι αναμφισβήτητο ότι η πρώτη συμβάλλει αποφασιστικά στη δεύτερη.

57. Ως εκ τούτου, έπρεπε να είχε δοθεί στις αναιρεσείουσες η δυνατότητα να αναπτύξουν προφορικώς την επιχειρηματολογία τους κατά της σχεδιαζόμενης αποφάσεως της Επιτροπής, παρουσία εκπροσώπων των αρχών ανταγωνισμού των κρατών μελών. Η πιθανότητα να ήταν διαφορετική η έκβαση της διαδικασίας, τουλάχιστον σε κάποιον βαθμό, δεν μπορεί να αποκλειστεί, δεδομένου ότι οι εν λόγω αρχές θα μπορούσαν να επηρεάσουν την Επιτροπή μέσω της συμβουλευτικής επιτροπής, η οποία συνεκλήθη πριν από την έκδοση της επίμαχης αποφάσεως. Όπως ορίζει το άρθρο 14, παράγραφος 5, του κανονισμού 1/2003, η Επιτροπή πρέπει να «λαμβάνει απόλυτα υπόψη της τη γνώμη της συμβουλευτικής επιτροπής και ενημερώνει την εν λόγω επιτροπή για τον τρόπο με τον οποίο ελήφθη υπόψη η γνώμη της». Θα προσέθετα ότι ο ρόλος της συμβουλευτικής επιτροπής είναι ιδιαιτέρως σημαντικός στο αποκεντρωμένο σύστημα εφαρμογής που θεσπίστηκε με την έναρξη ισχύος του κανονισμού 1/2003, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 19 του κανονισμού 1/2003.

19 Βλ., συναφώς, απόφαση της 5ης Μαρτίου 2015, Επιτροπή κ.λπ. κατά Versalis κ.λπ. (C-93/13 P και C-123/13 P, EU:C:2015:150, σκέψεις 93 έως 95 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

58. Είναι σημαντικό ότι το ίδιο το Γενικό Δικαστήριο αναγνώρισε ότι η ακρόαση στην οποία εκπρόσωποι των αρχών ανταγωνισμού των κρατών μελών έλαβαν μέρος πριν από την έκδοση της αποφάσεως του 2002 δεν αφορούσε την ουσία της υποθέσεως, αλλά μόνο το αν οι προβαλλόμενες παραβάσεις εμπίπτουν στο κατά χρόνον πεδίο εφαρμογής των Συνθηκών ΕΚΑΧ και ΕΚ[20]. Κατά συνέπεια, σε αντίθεση με όσα έκρινε το Γενικό Δικαστήριο, οι ακροάσεις που πραγματοποιήθηκαν πριν από την έκδοση της αποφάσεως του 2002 δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αρκούν για να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις του άρθρου 14 του κανονισμού 773/2004.

59. Κατά τη γνώμη μου, στην υπό εξέταση υπόθεση, θα ήταν κατά μείζονα λόγο πιο κατάλληλος ένας διάλογος στον οποίο θα μετείχαν πληρέστερα οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών, ιδίως της Ιταλίας –τόσο κατά την ακροαματική διαδικασία όσο και στη συμβουλευτική επιτροπή– δεδομένου ότι οι προβαλλόμενες παραβάσεις αφορούν την επικράτεια ενός μόνο κράτους μέλους, της Ιταλίας. Επίσης, δεν θεωρώ ότι μια τέτοια τυπική προϋπόθεση θα συνιστούσε ιδιαιτέρως επαχθή ή χρονοβόρα επιβάρυνση για την Επιτροπή.

60. Το γεγονός ότι η Επιτροπή, με άλλα μέσα, «ενημέρωνε πλήρως» –για να χρησιμοποιήσω την έκφραση που το Γενικό Δικαστήριο χρησιμοποιεί στις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις– τις εν λόγω αρχές για την εξέλιξη της διαδικασίας είναι προδήλως ασήμαντο εν προκειμένω[21]. Η Επιτροπή δεν μπορεί να ακολουθεί μια διαδικασία sui generis, η οποία εμπλέκει ανεπισήμως τις αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών, αντί να τηρεί τη διαδικασία που προβλέπεται από τον Ευρωπαίο νομοθέτη στους κανονισμούς 1/2003 και 773/2004.

61. Βάσει των ανωτέρω, φρονώ ότι η διαδικασία που η Επιτροπή ακολούθησε για την έκδοση της επίμαχης αποφάσεως δεν συνάδει με τις διατάξεις των κανονισμών 1/2003 και 773/2004. Συγκεκριμένα, θεωρώ ότι υπήρξε παράβαση του άρθρου 12, παράγραφος 1, του κανονισμού 773/2004 και, κατά συνέπεια, προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας των αναιρεσειουσών.

62. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, συνάγω ότι οι αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις έσφαλαν απορρίπτοντας την επί του ζητήματος αυτού αιτίαση των αναιρεσειουσών, οπότε οι αποφάσεις αυτές πρέπει να αναιρεθούν και η επίμαχη απόφαση πρέπει να ακυρωθεί.

Β – Οι άλλοι λόγοι αναιρέσεως

63. Σε περίπτωση που το Δικαστήριο διαφωνήσει με την ως άνω εκτίμησή μου των λόγων αναιρέσεως, φρονώ ότι θα πρέπει να απορρίψει τις αιτήσεις αναιρέσεως στο σύνολό τους, με μία (περιορισμένη) εξαίρεση όσον αφορά την αίτηση αναιρέσεως που κατέθεσε η Ferriere Nord. Στη συνέχεια, θα εξετάσω αναλυτικότερα τρία μόνο από τα ζητήματα που τίθενται με τις αιτήσεις αναιρέσεως. Αντιθέτως, οι περισσότεροι λόγοι αναιρέσεως θα εξεταστούν μόνο διά βραχέων, δεδομένου ότι, όπως προαναφέρθηκε, είναι προδήλως απαράδεκτοι ή αβάσιμοι.

1. Υπέρμετρη χρονική διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου

64. Με εξαίρεση τη Ferriere Nord, όλες οι άλλες αναιρεσείουσες βάλλουν κατά της διάρκειας της πρωτόδικης διαδικασίας[22]. Τονίζουν ότι συνολικά η διαδικασία διήρκεσε σχεδόν πέντε έτη, και επισημαίνουν ότι από τη λήξη της έγγραφης διαδικασίας έως την έναρξη της προφορικής διαδικασίας μεσολάβησαν τρία έτη και δύο μήνες. Κατά τη γνώμη τους, το Γενικό Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε επί των υποθέσεών τους εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, παραβιάζοντας το άρθρο 47, παράγραφος 2, του Χάρτη και το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ. Για τον λόγο αυτόν, οι Feralpi,

20 Βλ. απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2014, Alfa Acciai κατά Επιτροπής (Τ-85/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1037, σκέψη 148).

21 Βλ. απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2014, Alfa Acciai κατά Επιτροπής (Τ-85/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1037, σκέψη 149).

22 *Έκτος λόγος αναιρέσεως* στην υπόθεση C-85/15 P και *τέταρτος λόγος αναιρέσεως* στις υποθέσεις C-86/15 P και C-87/15 P. Όσον αφορά την υπόθεση C-89/15 P, η Riva Fire δεν χαρακτηρίζει την εν λόγω αιτίαση λόγο αναιρέσεως, αλλά «παρεμπίπτον αίτημα».

Valsabbia και Alfa Acciai ζητούν από το Δικαστήριο να μειώσει το πρόστιμο που τους επιβλήθηκε, σε ευθυγράμμιση με την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Baustahlgewebe [23]. Επικουρικώς, οι ως άνω εταιρίες ζητούν από το Δικαστήριο να αναγνωρίσει ότι, λόγω της διάρκειάς της, η διαδικασία ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου συνιστά παράβαση του άρθρου 47, παράγραφος 2, του Χάρτη και του άρθρου 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ. Το ίδιο αίτημα υποβάλλει στο Δικαστήριο η Riva Fire.

65. Φρονώ ότι τα αιτήματα αυτά δεν πρέπει να γίνουν δεκτά. Όσον αφορά, πρώτον, το αίτημα για μείωση του ύψους των προστίμων, θα παρατηρήσω τα ακόλουθα.

66. Όπως αναγνωρίζουν οι ίδιες οι αναιρεσείουσες, το Δικαστήριο, με σειρά αποφάσεων, έχει διευκρινίσει τις δυνατότητες δικαστικής προστασίας που παρέχονται σε ιδιώτες που θεωρούν ότι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τουτέστιν, το Δικαστήριο ως θεσμικό όργανο), ή, πιο συγκεκριμένα, ένα από τα δικαιοδοτικά του όργανα, προσέβαλε το θεμελιώδες δικαίωμά τους να εκδικαστεί η υπόθεσή τους εντός εύλογου χρονικού διαστήματος. Αποφαινόμενο επί προβαλλόμενης προσβολής του εν λόγω δικαιώματος από το Γενικό Δικαστήριο, στις υποθέσεις Der Grüne Punkt και Gascogne Sack το Δικαστήριο έκρινε ότι, αν δεν υφίστανται στοιχεία ως προς το ότι η υπέρμετρη διάρκεια της δίκης επηρέασε την έκβαση της υποθέσεως, η μη έκδοση αποφάσεως εντός εύλογου χρονικού διαστήματος δεν συνιστά λόγο αναιρέσεώς της. Επιπλέον, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο αναιρεσείων δεν μπορεί, αποκλειστικά και μόνο λόγω του ότι δεν εκδόθηκε απόφαση εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, να θέσει εκ νέου το ζήτημα του κύρους ή του ποσού του προστίμου όταν έχουν απορριφθεί όλες οι αιτιάσεις του κατά των διαπιστώσεων στις οποίες το Γενικό Δικαστήριο προέβη ως προς το ποσό του προστίμου και τη συμπεριφορά την οποία το πρόστιμο κολάζει [24].

67. Το Δικαστήριο διευκρίνισε, επίσης, ότι η απόφασή του στην υπόθεση Baustahlgewebe δικαιολογείται μεν από λόγους πραγματισμού και οικονομίας της διαδικασίας, αλλά, κατ' αρχήν, το αίτημα αποκαταστάσεως της ζημίας που προκλήθηκε λόγω υπερβάσεως, εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου, της εύλογης διάρκειας της δίκης δεν μπορεί να προβληθεί απευθείας κατ' αναίρεση ενώπιον του Δικαστηρίου. Το αίτημα αυτό πρέπει να υποβληθεί ενώπιον του ίδιου του Γενικού Δικαστηρίου, βάσει των άρθρων 268 και 340 ΣΛΕΕ [25].

68. Κατ' ουσίαν, μου φαίνεται ότι το Δικαστήριο έχει αποστεί από τη νομολογία Baustahlgewebe. Εν πάση περιπτώσει, στις υπό εξέταση υποθέσεις, δεν διακρίνω κανέναν λόγο που να δικαιολογεί την επιστροφή σε εκείνη τη νομολογία –αν θεωρήσουμε ότι θα μπορούσε ακόμη να έχει εφαρμογή σε εξαιρετικές περιστάσεις.

69. Οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι θα ήταν σκόπιμο να ακολουθηθεί η νομολογία Baustahlgewebe στις υπό κρίση υποθέσεις, επειδή η χρονοβόρα δίκη ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου υπήρξε το τελευταίο στάδιο μιας συνολικής διαδικασίας, η οποία περιελάμβανε δύο διοικητικά στάδια ενώπιον της Επιτροπής [26] και ένα άλλο πλέγμα διαδικασιών ενώπιον των ευρωπαϊκών δικαστηρίων.

70. Η κατάσταση στην οποία βρέθηκαν οι ίδιες οι αναιρεσείουσες μπορεί να είναι ατυχής, αλλά σε καμία περίπτωση δεν είναι εξαιρετική. Η δυνατότητα που δίνεται στις επιχειρήσεις, σε μια κατάσταση όπως αυτή των αναιρεσειουσών, να εξεταστούν οι υποθέσεις τους περισσότερες από μία φορά από τις διοικητικές και, κατά περίπτωση, τις δικαστικές αρχές της Ένωσης είναι το φυσικό επακόλουθο του τρόπου που οι συντάκτες των Συνθηκών και ο νομοθέτης της Ένωσης σχεδίασαν το σύστημα

23 Απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1998, Baustahlgewebe κατά Επιτροπής (C-185/95 P, EU:C:1998:608).

24 Αποφάσεις της 16ης Ιουλίου 2009, Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland κατά Επιτροπής (C-385/07 P, EU:C:2009:456, σκέψεις 190 έως 196), και της 26ης Νοεμβρίου 2013, Gascogne Sack Deutschland κατά Επιτροπής (C-40/12 P, EU:C:2013:768, σκέψεις 81 έως 85).

25 Απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2013, Gascogne Sack Deutschland κατά Επιτροπής (C-40/12 P, EU:C:2013:768, σκέψεις 86 έως 89).

26 Παρεμπιπτόντως, σημειώνω ότι τόσο η πρώτη όσο και η δεύτερη διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής ήσαν σχετικά σύντομες (βλ., ανωτέρω, σημεία 13 έως 17).

διακυβερνήσεως στον τομέα αυτόν. Πράγματι, η απαίτηση μεσολαβήσεως μια σειράς διαδικαστικών πράξεων (που κάλλιστα μπορεί να είναι χρονοβόρες) πριν ληφθεί τελική απόφαση από την αρμόδια αρχή έχει σκοπό να διασφαλίσει όχι μόνο την ορθή έκβαση, αλλά και την αμεροληψία της ίδιας της διαδικασίας.

71. Η συνολική διάρκεια των διοικητικών και δικαστικών διαδικασιών είναι, το πολύ, ένα στοιχείο που μπορεί να ληφθεί υπόψη από τα δικαστήρια της Ένωσης στο πλαίσιο δίκης που κινείται δυνάμει του άρθρου 268 ΣΛΕΕ, ώστε να διαπιστωθεί αν οι αναιρεσείουσες έχουν δικαίωμα αποζημιώσεως βάσει του άρθρου 340, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ και, αν ναι, το ύψος της αποζημιώσεως.

72. Ως εκ τούτου, συνάγω ότι, ανεξαρτήτως της ουσίας των αιτιάσεών τους, το Δικαστήριο θα πρέπει να απορρίψει το αίτημα των Feralpi, Valsabbia και Alfa Acciai να μειωθεί το ύψος των προστίμων που τους επιβλήθηκαν. Όσον αφορά, τέλος, το αίτημα των αναιρεσειουσών απλώς να αναγνωρίσει το Δικαστήριο ότι υπήρξε τέτοια παράβαση, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει επίσης το αίτημα αυτό.

73. Ασφαλώς, σε ορισμένες περιπτώσεις, το Δικαστήριο έκρινε ότι, όταν είναι σαφές στην υπόθεση της οποίας έχει επιληφθεί, χωρίς να χρειάζεται οι διάδικοι να προσκομίσουν σχετικές αποδείξεις, ότι το Γενικό Δικαστήριο παρέβη, κατά αρκούντως σοβαρό τρόπο, την υποχρέωσή του να αποφανθεί επί της υποθέσεως εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, το Δικαστήριο μπορεί να επισημάνει το γεγονός αυτό στην απόφασή του[27].

74. Δεν βρίσκω πειστική την προσέγγιση του Δικαστηρίου στις υποθέσεις αυτές. Στις εν λόγω περιπτώσεις, το Δικαστήριο αποφάνθηκε επί του ζητήματος αυτού χωρίς ακρόαση του διαδίκου που φερόταν ως υπεύθυνος για την παράβαση: πράγματι, αντίδικος στην κατ' αναίρεση δίκη ήταν η Επιτροπή, όχι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, όπως το Γενικό Δικαστήριο επιβεβαίωσε πρόσφατα, σε περίπτωση προσφυγής για προσβολή του δικαιώματος να εκδικαστεί η υπόθεση εντός εύλογου χρονικού διαστήματος από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ή πιο συγκεκριμένα από ένα από τα δικαιοδοτικά του όργανα, παθητική νομιμοποίηση έχει το θεσμικό αυτό όργανο[28]. Συμφωνώ. Ήδη από το 1973, το Δικαστήριο έκρινε ότι, «όταν συντρέχει περίπτωση [εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης] λόγω πράξεως οργάνου της, η Ένωση εκπροσωπείται ενώπιον του Δικαστηρίου από το όργανο ή τα όργανα που φέρονται ως υπαίτια για το ζήτημα από το οποίο απορρέει η ευθύνη»[29]. Εξάλλου, μόνο το θεσμικό όργανο που ευθύνεται για την προβαλλόμενη παράβαση έχει την αρμοδιότητα, αλλά και την πρακτική ικανότητα να προβάλει τους νομικούς και πραγματικούς ισχυρισμούς για την άμυνά του.

75. Επομένως, φρονώ ότι η νομολογία του Δικαστηρίου που επικαλούνται οι αναιρεσείουσες –την οποία δεν συνιστώ στο Δικαστήριο να επαναλάβει– έχει νόημα μόνον αν περιορίζεται σε πραγματικά εξαιρετικές περιστάσεις στις οποίες ο μη εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας της διαδικασίας είναι τόσο πρόδηλος και αναμφισβήτητος που, αντικειμενικά, δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να δικαιολογηθεί. Εκτός από αυτές τις εξαιρετικές περιπτώσεις, η αιτίαση περί προσβολής του δικαιώματος να εκδικαστεί η υπόθεση εντός εύλογου χρονικού διαστήματος θα πρέπει απαραιτήτως να κρίνεται μόνον κατόπιν διαδικασίας inter partes, στην οποία έχει επιτραπεί στον καθού να υποβάλει τις αντιρρήσεις του και, εν ανάγκη, να τις στηρίξει με αποδείξεις. Όπως έχει κρίνει επανειλημμένως το Δικαστήριο, «ο εύλογος χαρακτήρας μιας τέτοιας διάρκειας πρέπει να εξετάζεται

27 Αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2013, Gascogne Sack Deutschland κατά Επιτροπής (C-40/12 P, EU:C:2013:768)· της 12ης Νοεμβρίου 2014, Guardian Industries και Guardian Europe κατά Επιτροπής (C-580/12 P, EU:C:2014:2363)· της 9ης Ιουνίου 2016, CEPSA κατά Επιτροπής (C-608/13 P, EU:C:2016:414), και της 9ης Ιουνίου 2016, Repsol Lubricantes y Especialidades κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-617/13 P, EU:C:2016:416).

28 Βλ., μεταξύ άλλων, διατάξεις της 6ης Ιανουαρίου 2015, Kendrion κατά Δικαστηρίου (T-479/14, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2015:2)· της 9ης Ιανουαρίου 2015, Marcuccio κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης (T-409/14, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2015:18), και της 13ης Φεβρουαρίου 2015, Aalberts Industries κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης (T-725/14, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2015:107).

29 Απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 1973, Werhahn Hansamühle κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (63/72 έως 69/72, EU:C:1973:121, σκέψη 7), επιβεβαιωθείσα με την απόφαση της 23ης Μαρτίου 2004, Ombudsman κατά Lamberts (C-234/02 P, EU:C:2004:174).

σε συνάρτηση με τις περιστάσεις που χαρακτηρίζουν κάθε υπόθεση και, ειδικότερα, με τα συμφέροντα του διαδίκου που διακυβεύονται στη δίκη, την περιπλοκότητα της υποθέσεως, καθώς και τη συμπεριφορά του προσφεύγοντος και εκείνη των αρμοδίων αρχών» [30]. Θεωρώ ότι, στις περισσότερες περιπτώσεις, αυτή η εκτίμηση όλων των περιστάσεων δεν είναι καθόλου απλή και εύκολη διαδικασία.

76. Τούτου λεχθέντος, πρέπει να τονίσω ότι, μολονότι είναι σημαντικό, ένα διάστημα σχεδόν πέντε ετών για την έκδοση αποφάσεως επί μιας ομάδας υποθέσεων όπως οι επίμαχες δεν είναι κατ' ανάγκην μη εύλογο. Πολύ περισσότερο, εφόσον το ταραγμένο και μακρό ιστορικό της συμπράξεως στον τομέα των ράβδων σκυροδέματος ενώπιον της Επιτροπής και των δικαστηρίων της Ένωσης παραπέμπει σε μια περίπλοκη νομική κατάσταση.

77. Εξάλλου, σε αντίθεση με όσα προβάλλουν οι αναιρεσείουσες, η παρέλευση τριών ετών και δύο μηνών από τη λήξη της έγγραφης έως την έναρξη της προφορικής διαδικασίας δεν σημαίνει ότι το Γενικό Δικαστήριο έμεινε αδρανές κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής. Όπως είναι γνωστό, κατά την περίοδο αυτή διενεργούνται διάφορες διαδικαστικές πράξεις που μπορεί να μην είναι εμφανείς στους διαδίκους. Προσωπικά, είμαι επιφυλακτικός ως προς το αν η διάρκεια της περιόδου μεταξύ του τέλους της έγγραφης διαδικασίας και της ενάρξεως της προφορικής μπορεί να εκληφθεί ως ένδειξη αδράνειας εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου [31]. Γενικότερα, μου φαίνεται τεχνητό να προσπαθεί κανείς να επιμερίσει τη συνολική διαδικασία σε διάφορα στάδια, προκειμένου να αξιολογηθεί το εύλογο της διάρκειας ενός ή περισσοτέρων από αυτά, μεμονωμένως από τα άλλα: η συνολική διάρκεια της διαδικασίας, κατά τη γνώμη μου, είναι ένα πιο κατάλληλο σημείο αναφοράς.

78. Ως εκ τούτου, φρονώ ότι, στις υπό κρίση υποθέσεις, το Δικαστήριο δεν βρίσκεται στην κατάσταση που προαναφέρθηκε στο σημείο 73. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η εκ μέρους των διαδίκων προβολή συμπληρωματικών επιχειρημάτων και προσκόμιση συμπληρωματικών στοιχείων στο πλαίσιο διαδικασίας inter partes είναι αναγκαία για να μπορέσει το Δικαστήριο να αποφανθεί επί του ευλόγου ή μη της διάρκειας της δίκης ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου [32].

79. Εν κατακλείδι, αυτός ο λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί. Αν οι αναιρεσείουσες θεωρούν ότι, κατά την εξέταση της υποθέσεώς τους, το Γενικό Δικαστήριο παρέβη το άρθρο 47, παράγραφος 2, του Χάρτη, μπορούν να ασκήσουν αγωγή αποζημιώσεως λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης δυνάμει των άρθρων 268 και 340, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

2. Υποτροπή

80. Με τον *έβδομο λόγο αναιρέσεως*, η Ferriere Nord υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο απορρίπτοντας την αιτίασή της ότι η αύξηση του προστίμου η οποία επιβλήθηκε για λόγους υποτροπής ήταν παράνομη, επειδή η Επιτροπή δεν είχε αναφέρει ρητώς την εν λόγω επιβαρυντική περίσταση στην από 26 Μαρτίου 2002 ανακοίνωση αιτιάσεων. Η Επιτροπή περιορίστηκε να δηλώσει ότι θα λάβει υπόψη όλες τις ελαφρυντικές και επιβαρυντικές περιστάσεις κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, υπό το πρίσμα της συμπεριφοράς κάθε επιχειρήσεως. Μια τέτοια αόριστη δήλωση, υποστηρίζει η Ferriere Nord, δεν αρκεί για να παράσχει σε μια επιχείρηση τη δυνατότητα να ασκήσει τα δικαιώματά της άμυνας.

30 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 17ης Δεκεμβρίου 1998, Baustahlgewebe κατά Επιτροπής (C-185/95 P, EU:C:1998:608, σκέψη 29), και PVC II, σκέψη 210.

31 Το δικαστικό τμήμα που είναι αρμόδιο να αποφανθεί σε μια υπόθεση μπορεί κάλλιστα να αποφασίσει να «συγκεντρώσει» όσο το δυνατόν περισσότερο την εργασία του πριν από τη διεξαγωγή της επ' ακροατηρίου συζητήσεως ή, αντιθέτως, να διεξαγάγει την επ' ακροατηρίου συζήτηση αμέσως μετά την ολοκλήρωση της έγγραφης διαδικασίας, αφήνοντας σημαντικά μέρη της εργασίας να ολοκληρωθούν μετά την επ' ακροατηρίου συζήτηση. Η επιλογή μεταξύ των λύσεων αυτών μπορεί να εξαρτάται από διάφορους παράγοντες: τις μεθόδους εργασίας των δικαστών του δικάζοντος τμήματος, τον φόρτο εργασίας τους στο συγκεκριμένο χρονικό σημείο και τα ειδικά χαρακτηριστικά κάθε υποθέσεως (π.χ. αν υπάρχουν πολλά ζητήματα που πρέπει να διευκρινιστούν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση). Προφανώς, μικρή βοήθεια παρέχεται στους διαδίκους αν το χρονικό διάστημα μεταξύ της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας είναι βραχύ, αλλά στη συνέχεια η διάσκεψη είναι ιδιαιτέρως μακρά.

32 Βλ. απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2016, Trafilerie Meridionali κατά Επιτροπής (C-519/15 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2016:682, σκέψη 68).

81. Επιπροσθέτως, με τον *όγδοο λόγο αναιρέσεως*, η Ferriere Nord προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι έκρινε ότι η περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη για τον έλεγχο της συνδρομής της εν λόγω επιβαρυντικής περιστάσεως είναι το χρονικό διάστημα μεταξύ της διαπιστώσεως της πρώτης παραβάσεως από την Επιτροπή και της ενάρξεως της νέας παράνομης συμπεριφοράς από την ίδια επιχείρηση. Η Ferriere Nord υποστηρίζει ότι, αντιθέτως, η περίοδος αυτή πρέπει να αρχίσει από την ημέρα κατά την οποία έληξε η πρώτη παράβαση. Στην προκειμένη περίπτωση, τούτο θα σήμαινε ότι μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης παραβάσεως μεσολάβησαν περίπου 13 έτη. Λαμβανομένης υπόψη της διάρκειας της περιόδου αυτής, δεν είναι απίθανο η διοίκηση της επιχειρήσεως να αγνοούσε την πρώτη απόφαση της Επιτροπής και, ως εκ τούτου, σύμφωνα με την αρχή in dubio pro reo, δεν έπρεπε να εφαρμοστεί η επιβαρυντική περίσταση λόγω υποτροπής.

82. Τέλος, με τον *ένατο λόγο αναιρέσεως*, η Ferriere Nord υποστηρίζει ότι –αν το Δικαστήριο δεχθεί τον τέταρτο λόγο αναιρέσεως που αυτή προβάλλει [33] – η παράβαση έπρεπε να θεωρηθεί λιγότερο σοβαρή από ό,τι εκτιμήθηκε στην επίμαχη απόφαση. Αν είναι έτσι, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας: αύξηση του προστίμου κατά 50 % για συμπεριφορά μικρότερης σοβαρότητας είναι δυσανάλογη.

83. Θα αρχίσω από τον *όγδοο λόγο αναιρέσεως*.

84. Κατ' αρχάς, θα υπενθυμίσω ότι, κατά πάγια νομολογία, η επανάληψη παραβάσεως (η κοινώς λεγόμενη «υποτροπή») συγκαταλέγεται στους παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εξέταση της σοβαρότητας μιας παραβάσεως των κανόνων ανταγωνισμού της Ένωσης, για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου που πρέπει να επιβληθεί στον παραβάτη [34]. Ο λόγος, όπως εξηγεί το Γενικό Δικαστήριο, είναι ότι «η υποτροπή συνιστά απόδειξη ότι η κύρωση η οποία επιβλήθηκε προηγουμένως δεν είχε επαρκώς αποτρεπτικό αποτέλεσμα» [35]. Κατά συνέπεια, η υποτροπή θεωρείται εν γένει ότι δικαιολογεί υψηλότερα πρόστιμα [36], με σκοπό να παρακινηθεί ο παραβάτης να αλλάξει τη μελλοντική του συμπεριφορά [37].

85. Πάντως, το Δικαστήριο έχει επίσης καταστήσει σαφές ότι, για να τηρούνται οι αρχές της ασφάλειας δικαίου και της αναλογικότητας, οποιαδήποτε αύξηση προστίμου η οποία επιβλήθηκε σε επιχείρηση λόγω υποτροπής δεν μπορεί να είναι αυτόματη. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή οφείλει να λαμβάνει υπόψη όλες τις περιστάσεις κάθε υποθέσεως, και ιδίως το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ της υπό έρευνα παραβάσεως και τυχόν προηγούμενης παραβάσεως των κανόνων ανταγωνισμού [38].

86. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, ο *όγδοος λόγος αναιρέσεως* που προβάλλει η Ferriere Nord είναι αβάσιμος. Πρώτον, φρονώ ότι η μέθοδος που εφάρμοσε το Γενικό Δικαστήριο για να υπολογίσει την εν λόγω περίοδο –το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ της διαπιστώσεως της πρώτης παραβάσεως από την Επιτροπή και της ενάρξεως της νέας παράνομης συμπεριφοράς από την ίδια επιχείρηση– είναι ορθή, για τους λόγους που παρατίθενται στις σκέψεις 342 και 343 της

33 Αυτός ο λόγος αναιρέσεως αφορά τη φύση και τη διάρκεια της συμμετοχής της Ferriere Nord στην παράβαση: βλ. σημείο 117 των παρουσών προτάσεων.

34 Βλ., συναφώς, αποφάσεις της 7ης Ιανουαρίου 2004, Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P και C-219/00 P, EU:C:2004:6, σκέψη 91)· της 8ης Φεβρουαρίου 2007, Groupe Danone κατά Επιτροπής (C-3/06 P, EU:C:2007:88, σκέψεις 26, 29 και 39), και της 17ης Ιουνίου 2010, Lafarge κατά Επιτροπής (C-413/08 P, EU:C:2010:346, σκέψεις 61 έως 65).

35 Απόφαση της 27ης Ιουνίου 2012, YKK κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-448/07, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2012:322, σκέψη 211 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

36 Βλ., επί παραδείγματι, «Roundtable on promoting compliance with competition law» – έγγραφο βασικών θεμάτων της γραμματείας του ΟΟΣΑ, DAF/COMP(2011)4 της 1ης Ιουνίου 2001, σημείο 2.

37 Απόφαση της 8ης Φεβρουαρίου 2007, Groupe Danone κατά Επιτροπής (C-3/06 P, EU:C:2007:88, σκέψη 39).

38 Αποφάσεις της 8ης Φεβρουαρίου 2007, Groupe Danone κατά Επιτροπής (C-3/06 P, EU:C:2007:88, σκέψη 39), και της 17ης Ιουνίου 2010, Lafarge κατά Επιτροπής (C-413/08 P, EU:C:2010:346, σκέψεις 69 και 70).

αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως: η υποτροπή προϋποθέτει αναγκαστικά τη διαπίστωση από την Επιτροπή προηγούμενης παραβάσεως, και στοιχειοθετείται όταν αρχίζει η συμπεριφορά που συνιστά παράβαση του άρθρου 101 ή 102 ΣΛΕΕ. Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο ορθώς έκρινε ότι η εν λόγω περίοδος, στην προκειμένη περίπτωση, διήρκεσε λιγότερο από τέσσερα έτη.

87. Δεύτερον, το γεγονός ότι ένα ή περισσότερα πρόσωπα από την τωρινή διοίκηση της επιχειρήσεως μπορεί να αγνοούσαν την ύπαρξη της εν λόγω αποφάσεως, ή τις έννομες συνέπειες που απορρέουν από αυτήν, δεν έχει καμία σημασία [39]. Κατ' αρχάς, ο ισχυρισμός ότι τα ανώτερα διευθυντικά στελέχη της Ferriere Nord μπορεί να αγνοούσαν την προηγούμενη απόφαση της Επιτροπής γίνεται δύσκολα πιστευτός. Αφενός, η Επιτροπή, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, αναφέρθηκε σε ένα έγγραφο που μνημονεύεται στην επίμαχη απόφαση, το οποίο έδειχνε ότι, το 1997, η διοίκηση της Ferriere Nord ήταν εν γνώσει της προηγούμενης αποφάσεως της Επιτροπής, καθώς και της νέας, εν εξελίξει παραβάσεως. Η Ferriere Nord δεν το αμφισβήτησε. Αφετέρου, η Ferriere Nord είχε προσβάλει την απόφαση 89/515/ΕΟΚ [40] ενώπιον των δικαστηρίων της Ένωσης, σε διαδικασία η οποία έληξε τον Ιούλιο του 1997 [41]. Στο πλαίσιο αυτό, μπορεί να αξίζει να σημειωθεί ότι οι εταιρίες οφείλουν να αναγράφουν στις οικονομικές τους καταστάσεις τυχόν υποχρεώσεις, όπως ζημίες και πρόστιμα που αναμένονται από τη δικαστική λύση ενδίκων διαφορών [42]. Επομένως, θεωρώ ότι ένας επιμελής και συνετός επιχειρηματίας δεν μπορούσε, και δεν έπρεπε, να αγνοεί την ύπαρξη της προηγούμενης αποφάσεως.

88. Το πιο σημαντικό, όμως, είναι ότι εν γένει τεκμαίρεται ότι η διοίκηση γνωρίζει κατά ποιον τρόπο η επιχείρηση συμπεριφέρεται –ή έχει συμπεριφερθεί στο πρόσφατο παρελθόν– στην αγορά. Δεν υπάρχει καμία βάση να λεχθεί ότι μια επιχείρηση πρέπει να απαλλάσσεται από την ευθύνη της απλώς και μόνο επειδή η διοίκησή της μπορεί να αγνοούσε ορισμένη συμπεριφορά. Μια επιχείρηση πρέπει να θεωρείται νομικώς υπεύθυνη για τη συμπεριφορά της στο παρελθόν και το παρόν, ανεξαρτήτως του αν ορισμένα φυσικά πρόσωπα της διοικήσεώς της (ή ορισμένα όργανα της εταιρίας) είναι εν γνώσει συγκεκριμένης συμπεριφοράς της επιχειρήσεως. Πρέπει να τονιστεί, στο πλαίσιο αυτό, ότι οι υπό κρίση υποθέσεις αφορούν, μεταξύ άλλων, μια ποινή που επιβλήθηκε στη Ferriere Nord και όχι κάποια ποινή που επιβλήθηκε σε φυσικά πρόσωπα που κατείχαν ορισμένες θέσεις εντός της εν λόγω εταιρίας.

89. Στη συνέχεια και όσον αφορά τον *έβδομο λόγο αναιρέσεως* η Ferriere Nord, θα σημειώσω ότι, στην απόφαση Versalis, όπου εξετάστηκε ειδικά η επιβαρυντική περίσταση της υποτροπής, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι, όταν η Επιτροπή προτίθεται να καταλογίσει την επιβαρυντική αυτή περίσταση σε επιχείρηση που ευθύνεται για παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού, η ανακοίνωση αιτιάσεων «πρέπει να περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία που επιτρέπουν στο νομικό αυτό πρόσωπο να αμυνθεί». Το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι στην Επιτροπή απόκειται να προσκομίσει, ήδη με την ανακοίνωση αιτιάσεων, τα στοιχεία προς στήριξη της αιτιάσεώς της ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή της επιβαρυντικής αυτής περιστάσεως [43].

39 Το Δικαστήριο δεν έχει αποκλείσει το ενδεχόμενο να λαμβάνεται υπόψη η «εξέλιξη της δομής της επιχειρήσεως» κατά την εξέταση ενδεχόμενης εφαρμογής της επιβαρυντικής περιστάσεως της υποτροπής (βλ. απόφαση της 5ης Μαρτίου 2015, Επιτροπή κ.λπ. κατά Versalis κ.λπ. (C-93/13 P και C-123/13 P, EU:C:2015:150, σκέψη 97). Πάντως, η αναφορά του Δικαστηρίου στο ως άνω στοιχείο έγινε σε διαφορετικό πλαίσιο: η Επιτροπή είχε εφαρμόσει την επιβαρυντική περίσταση της υποτροπής σε νομικό πρόσωπο το οποίο δεν ήταν το αντικείμενο της διαδικασίας για την πρώτη παράβαση. Με άλλα λόγια, το Δικαστήριο φαίνεται να αναφέρεται σε ενδοομιλικές δομικές αλλαγές και όχι σε αλλαγές της διοικήσεως εντός της ίδιας εταιρίας. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση, η βαρύτητα τυχόν εξελίξεων στη δομή της επιχειρήσεως είναι πολύ λιγότερο σημαντική από ό,τι στην πρώτη περίπτωση.

40 Απόφαση της Επιτροπής, της 2ας Αυγούστου 1989, σχετικά με μια διαδικασία σύμφωνα με το άρθρο [101 ΣΛΕΕ] (IV/31.553 – Δομικά πλέγματα) (ΕΕ 1989, L 260, σ. 1).

41 Βλ. απόφαση της 6ης Απριλίου 1995, Ferriere Nord κατά Επιτροπής (T-143/89, EU:T:1995:64), και, κατ' αναίρεση, απόφαση της 17ης Ιουλίου 1997, Ferriere Nord κατά Επιτροπής (C-219/95 P, EU:C:1997:375).

42 Επί παραδείγματι, σύμφωνα με τις Γενικά Αποδεκτές Λογιστικές Αρχές (ΓΑΛΑ), δυνητικές ζημίες που είναι «πιθανές», «σε εύλογο βαθμό ενδεχόμενες» πρέπει να δηλώνονται μαζί με εκτίμηση της ζημίας. Παρεμφερείς κανόνες προβλέπονται από τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφορήσεως (ΔΠΧΠ).

43 Απόφαση της 5ης Μαρτίου 2015, Επιτροπή κ.λπ. κατά Versalis κ.λπ. (C-93/13 P και C-123/13 P, EU:C:2015:150, σκέψεις 96 και 98).

90. Η νομολογία αυτή συνεπάγεται ότι η Επιτροπή δεν υποχρεούται κατ' ανάγκην, σε κάθε περίπτωση, να αναφέρει *ρητώς* στην ανακοίνωση αιτιάσεων όλες τις επιβαρυντικές περιστάσεις που μπορεί να ισχύουν για μια επιχείρηση που αποτελεί το αντικείμενο έρευνας. Αφετέρου, όμως, όπως η ίδια η Επιτροπή αναγνωρίζει με τις παρατηρήσεις της, ενδέχεται να υπάρχουν καταστάσεις όπου πράγματι μπορεί να υποχρεούται να αναφέρει ρητώς μια επιβαρυντική περίσταση που προτίθεται να καταλογίσει σε ορισμένη επιχείρηση. Συμφωνώ: οι προθέσεις της Επιτροπής μπορεί να μην προκύπτουν σαφώς από τα πληροφοριακά στοιχεία που περιλαμβάνονται στην ανακοίνωση αιτιάσεων. Και, πράγματι, δεν είναι υποχρεωμένη η επιχείρηση να μαντεύει τις προθέσεις της Επιτροπής και να αντιπαραθέτει κάθε πιθανή γραμμή άμυνας εναντίον κάθε πιθανού επιβαρυντικού παράγοντα που η Επιτροπή θα μπορεί να σκεφτεί να εφαρμόσει. Συνεπώς, το αν τα πληροφοριακά στοιχεία που περιλαμβάνονται στην ανακοίνωση αιτιάσεων είναι επαρκή ώστε να μπορέσει η επιχείρηση να ασκήσει πλήρως τα δικαιώματά της άμυνας, μολονότι δεν υπάρχει καμία ρητή μνεία στην ανακοίνωση αιτιάσεων, εξαρτάται από τις ειδικές περιστάσεις κάθε υποθέσεως.

91. Στην προκειμένη περίπτωση, όπως επισημαίνει η Ferriere Nord, η μνεία στην πρώτη ανακοίνωση αιτιάσεων –ότι η Επιτροπή θα λάβει υπόψη όλες τις ελαφρυντικές και επιβαρυντικές περιστάσεις κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, υπό το πρίσμα της συμπεριφοράς κάθε επιχειρήσεως– είναι ασαφής. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι άνευ ετέρου είναι ακατάλληλη. Μια τέτοια μνεία μπορεί να θεωρηθεί κατάλληλη αν, υπό το πρίσμα της συγκεκριμένης καταστάσεως και των πληροφοριακών στοιχείων που παρέχονται με την ανακοίνωση αιτιάσεων, η επιχείρηση θα μπορούσε παρά ταύτα να προβλέψει την πιθανή εφαρμογή δεδομένης επιβαρυντικής περιστάσεως και τους λόγους προς τούτο.

92. Είναι αλήθεια ότι στην προκειμένη περίπτωση, σε αντίθεση με την υπόθεση Versalis, η εταιρία που υποτροπίασε ήταν η ίδια: το 1989 διαπιστώθηκε πράγματι ότι η Ferriere Nord ήταν υπεύθυνη για παράβαση του (νυν) άρθρου 101 ΣΛΕΕ, με απόφαση της οποίας –όπως παραδέχεται η Ferriere Nord– έγινε μνεία στην ανακοίνωση αιτιάσεων, έστω και παρεμπιπτόντως. Είναι επίσης αλήθεια ότι, όπως προαναφέρθηκε στο σημείο 86, το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ της εκδόσεως της προηγούμενης αποφάσεως της Επιτροπής και της ενάρξεως της νέας παραβάσεως είναι σχετικά βραχύ. Εντούτοις, η Επιτροπή έπρεπε, τουλάχιστον, να αναφέρει τους λόγους για τους οποίους έκρινε ότι η προηγούμενη και η νέα παράβαση συνιστούν «παρόμοιες παραβάσεις» κατά την έννοια των κατευθυντηρίων γραμμών του 1998[44]. Μολονότι σήμερα κάτι τέτοιο είναι σχετικά προφανές, το 2002 δεν υπήρχε σχεδόν καθόλου νομολογία σχετικά με τα ζητήματα της υποτροπής. Η έλλειψη οποιασδήποτε σχετικής μνείας στην ανακοίνωση αιτιάσεων κατέστησε την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας της Ferriere Nord αρκετά δυσχερή.

93. Κατά συνέπεια, θεωρώ ότι, αν το Δικαστήριο διαφωνήσει με την εκτίμηση μου επί του *δευτέρου λόγου αναιρέσεως* της Ferriere Nord, θα πρέπει, πάντως, να δεχθεί τον *έβδομο λόγο αναιρέσεως*. Ως εκ τούτου, η απόφαση στην υπόθεση T-90/10 θα πρέπει να αναιρεθεί κατά το μέρος που αφορά την εφαρμογή της επιβαρυντικής περιστάσεως της υποτροπής. Κατά τη γνώμη μου, το Δικαστήριο θα πρέπει επίσης να ακυρώσει στο σημείο αυτό την επίμαχη απόφαση, και να επανακαθορίσει το ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε στη Ferriere Nord, χωρίς να λάβει υπόψη την επιβαρυντική περίσταση της υποτροπής.

94. Υπό τις περιστάσεις αυτές, παρέλκει η εξέταση του *ένατου λόγου αναιρέσεως* της Ferriere Nord. Εν πάση περιπτώσει, θεωρώ ότι αυτός ο λόγος αναιρέσεως είναι αβάσιμος, δεδομένου ότι, όπως θα εξηγήσω στο σημείο 117, επίσης ο *τέταρτος λόγος αναιρέσεως* είναι απορριπτέος.

44 Κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ (ΕΕ 1998, C 9, σ. 3).

3. Δημόσια αποστασιοποίηση

95. Οι Feralpi, Valsabbia και Alfa Acciai[45] υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη κατά την εφαρμογή της έννοιας της «δημόσιας αποστασιοποιήσεως», και, επομένως, κακώς επιβεβαίωσε τη συμμετοχή τους σε ορισμένα στοιχεία της παραβάσεως, παρά το γεγονός ότι είχαν δημοσιεύσει τιμές που διέφεραν από εκείνες που είχαν συμφωνηθεί με ανταγωνιστές τους. Στο πλαίσιο αυτό, επισημαίνουν ότι το άρθρο 60 ΑΧ απαγόρευε στις εταιρίες να εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις μεταξύ πελατών και να αποκλίνουν από τις δημοσιευμένες τιμές.

96. Αν και δεν το βρίσκω πειστικό, το επιχείρημα αυτό χρήζει βαθύτερης αναλύσεως.

97. Στις προτάσεις μου στην υπόθεση Total Marketing Services, είχα την ευκαιρία να σημειώσω ότι η έλλειψη δημόσιας αποστασιοποιήσεως είναι στοιχείο ικανό να στηρίξει το τεκμήριο, βάσει συγκεκριμένων στοιχείων που συγκέντρωσε η Επιτροπή, ότι μια επιχείρηση που έχει μετάσχει σε αντίθετες προς τον ανταγωνισμό συσκέψεις μπορεί να θεωρηθεί ότι είχε συμμετοχή σε παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Με άλλα λόγια, αν επιχείρηση μετέχει με ανταγωνιστές της σε συσκέψεις από τις οποίες προκύπτει συμφωνία αντίθετη προς τους κανόνες ανταγωνισμού, η τεχνική του τεκμηρίου καθιστά δυνατό να συναχθεί, εκτός αν ρητώς αποδεικνύεται το αντίθετο, ότι η επιχείρηση είχε συμμετοχή στην παράβαση. Αφετέρου, το γεγονός ότι μια επιχείρηση δεν αποστασιοποιείται δημοσίως δεν μπορεί να θεραπεύσει την έλλειψη αποδείξεων περί συμμετοχής, έστω και παθητικής, σε σύσκεψη αντίθετη προς τους κανόνες ανταγωνισμού[46].

98. Διαφορετικό συμπέρασμα πράγματι θα αντέβαινε στο τεκμήριο αθωότητας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 48, παράγραφος 1, του Χάρτη και θα ήταν ασύμβατο με το άρθρο 2 του κανονισμού 1/2003[47]. Για τον ίδιο λόγο, κατά την εξέταση των αποδεικτικών στοιχείων που επιχείρηση προσκομίζει σχετικά με φερόμενη δημόσια αποστασιοποίησή της, η εφαρμοστέα έννοια της «δημόσιας αποστασιοποιήσεως» δεν μπορεί να είναι τόσο στενή και άκαμπτη ώστε να καθίσταται σχεδόν αδύνατο για την οικεία επιχείρηση να ανατρέψει το τεκμήριο.

99. Πάντως, ο πυρήνας της κριτικής στις υπό κρίση υποθέσεις δεν είναι ότι το Γενικό Δικαστήριο ερμήνευσε ή εφάρμοσε εσφαλμένως την έννοια της «δημόσιας αποστασιοποιήσεως». Οι Feralpi, Valsabbia και Alfa Acciai όντως έλαβαν μέρος, κατά την υπό εξέταση περίοδο, σε μία ή περισσότερες συσκέψεις αντίθετες προς τον ανταγωνισμό[48] και υπήρχαν και άλλα στοιχεία που έδειχναν τη συμμετοχή τους στην αθέμιτη σύμπραξη[49]. Εξάλλου, οι Feralpi, Valsabbia και Alfa Acciai δεν διατείνονται ότι το Γενικό Δικαστήριο επέρριψε σε αυτές το βάρος μιας ανέφικτης αποδείξεως. Κατ' ουσίαν, αμφισβητούν την κρίση του Γενικού Δικαστηρίου ότι μια ορισμένη συμπεριφορά (δημοσίευση τιμών διαφορετικών από εκείνες που είχαν συμφωνηθεί με ανταγωνιστές τους) δεν ικανοποιεί την απαίτηση της «δημόσιας αποστασιοποιήσεως».

45 *Τέταρτος λόγος αναιρέσεως* στην υπόθεση C-85/15 P, και *πέμπτος λόγος αναιρέσεως* στις υποθέσεις C-86/15 P και C-87/15 P.

46 Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Total Marketing Services κατά Επιτροπής (C-634/13 P, EU:C:2015:208, σημεία 43 έως 61). Βλ., συναφώς, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Wathelet στην υπόθεση Toshiba Corporation κατά Επιτροπής (C-373/14 P, EU:C:2015:427, σημεία 123 έως 136), και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα D. Ruiz-Jarabo Colomer στην υπόθεση Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-204/00 P, EU:C:2003:85, σημεία 127 έως 131).

47 Σύμφωνα με την τελευταία διάταξη, στην Επιτροπή απόκειται να αποδείξει την ύπαρξη παραβάσεως του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

48 Αποφάσεις της 9ης Δεκεμβρίου 2014, Feralpi κατά Επιτροπής (T-70/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1031, σκέψεις 231 έως 234)· Ferriera Valsabbia και Valsabbia Investimenti κατά Επιτροπής (T-92/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1032, σκέψεις 218 έως 221), και Alfa Acciai κατά Επιτροπής (T-85/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1037, σκέψεις 217 έως 220).

49 Επί παραδείγματι, υπήρχαν στοιχεία που έδειχναν ότι οι εν λόγω επιχειρήσεις είχαν όντως ευθυγραμμίσει τις τιμές τους με εκείνες που είχαν συμφωνηθεί στις συσκέψεις αυτές (βλ. απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2014, Feralpi κατά Επιτροπής, T-70/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1031, σκέψεις 231 έως 233) ή γενικότερα ότι συμμορφώνονταν με τα συμφωνηθέντα στις εν λόγω συσκέψεις (βλ. αποφάσεις της 9ης Δεκεμβρίου 2014, Alfa Acciai κατά Επιτροπής, T-85/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1037, σκέψη 220, και Ferriera Valsabbia και Valsabbia Investimenti κατά Επιτροπής, T-92/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1032, σκέψη 221).

100. Τούτο όμως δεν συνιστά πλάνη περί το δίκαιο υποκείμενη σε αναιρετικό έλεγχο. Όπως έκρινε το Δικαστήριο στην υπόθεση Toshiba[50], η έννοια της «δημόσιας αποστασιοποιήσεως» απηχεί μια πραγματική κατάσταση, την ύπαρξη της οποίας διαπιστώνει το Γενικό Δικαστήριο κατά περίπτωση, κατόπιν συνολικής εκτιμήσεως όλων των κρίσιμων αποδείξεων και στοιχείων. Εφόσον η προσκόμιση των αποδεικτικών στοιχείων ήταν νομότυπη και τηρήθηκαν οι γενικές αρχές του δικαίου και οι δικονομικοί κανόνες που διέπουν τη διεξαγωγή των αποδείξεων και το βάρος αποδείξεως, το Γενικό Δικαστήριο είναι το μόνο αρμόδιο να εκτιμήσει την αξία που πρέπει να δοθεί στα στοιχεία τα οποία του έχουν υποβληθεί[51].

101. Στην υπό εξέταση υπόθεση, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι, όσον αφορά την περίοδο που αμφισβητήθηκε από τις Feralpi, Valsabbia και Alfa Acciai, η Επιτροπή είχε επαρκώς αποδείξει τη συμμετοχή των επιχειρήσεων αυτών στην παράβαση, βάσει σειράς στοιχείων (όπως η συμμετοχή σε μία ή περισσότερες συσκέψεις αντίθετες προς τον ανταγωνισμό). Το γεγονός ότι οι Feralpi, Valsabbia και Alfa Acciai δημοσίευσαν τιμές που διέφεραν από εκείνες που είχαν συμφωνηθεί με τα άλλα μέλη της συμπράξεως δεν κρίθηκε από το Γενικό Δικαστήριο ότι συνιστά, από μόνο του, πράξη «δημόσιας αποστασιοποιήσεως» ικανή να ανατρέψει το συμπέρασμα που συνάγεται από τα εν λόγω λοιπά στοιχεία.

102. Ο a priori ορισμός τού τι μπορεί να συνιστά πράξη επαρκούς «δημόσιας αποστασιοποιήσεως» ασφαλώς δεν είναι εύκολος. Κατά τη γνώμη μου, το αν μια συγκεκριμένη συμπεριφορά πληροί αυτή την προϋπόθεση εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις ειδικές συνθήκες κάθε περιπτώσεως. Στις υπό κρίση υποθέσεις, δεν εντοπίζω κάποιο ελάττωμα στις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις: δεν παρατηρώ καμία παραμόρφωση αποδεικτικών στοιχείων, καμία παραβίαση γενικής αρχής του δικαίου ή δικονομικού κανόνα και καμία αντίφαση στη συλλογιστική του Γενικού Δικαστηρίου. Εξάλλου, οι διαπιστώσεις του φαίνονται να συνάδουν με τη νομολογία του Δικαστηρίου ότι, για να εκτιμηθεί αν μια επιχείρηση πράγματι αποστασιοποιήθηκε, ένα από τα καθοριστικά στοιχεία είναι η ερμηνεία των προθέσεών της από τους λοιπούς μετέχοντες στη σύμπραξη[52]. Κατά συνέπεια, αν στην προκειμένη περίπτωση δεν υπήρχε κανένα στοιχείο που να δείχνει ότι η δημοσίευση των τιμών εξελήφθη από τα άλλα μέλη της συμπράξεως ως σαφές μήνυμα ότι οι Feralpi, Valsabbia και Alfa Acciai δεν είχαν πρόθεση να παραμείνουν στη σύμπραξη, το γεγονός αυτό σαφώς στηρίζει το συμπέρασμα ότι δεν υπήρξε δημόσια αποστασιοποίηση κατά την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου.

4. Οι λοιποί λόγοι αναιρέσεως

103. Οι περισσότεροι από τους λοιπούς λόγους αναιρέσεως δεν αξίζει, κατά τη γνώμη μου, να εξεταστούν, παρά μόνο διά βραχέων.

α) Υπόθεση C-85/15 P

104. Με τον *πρώτο λόγο αναιρέσεως*, η Feralpi υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο απορρίπτοντας την αιτίασή της περί παραβιάσεως της αρχής της συλλογικότητας από την Επιτροπή. Κατά τη Feralpi, η εν λόγω παραβίαση απορρέει από το γεγονός ότι η απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2009, όπως εκδόθηκε από το σώμα των επιτρόπων, ήταν ελλιπής, δεδομένου ότι από τα παραρτήματά της έλειπαν ορισμένοι πίνακες. Αυτός ο λόγος αναιρέσεως, κατά τη γνώμη μου, είναι εν μέρει απαράδεκτος (στον βαθμό που θέτει υπό αμφισβήτηση εκτιμήσεις πραγματικών περιστατικών οι οποίες περιλαμβάνονται στις σκέψεις 62 έως 81 της αποφάσεως στην υπόθεση T-70/10) και εν μέρει αβάσιμος (δεδομένου ότι επίσης η τροποποιητική απόφαση της 8ης Δεκεμβρίου 2009 εκδόθηκε από το σώμα των επιτρόπων).

50 Απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2016, Toshiba Corporation κατά Επιτροπής (C-373/14 P, EU:C:2016:26).

51 Απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2016, Toshiba Corporation κατά Επιτροπής (C-373/14 P, EU:C:2016:26, σκέψη 63).

52 Απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2016, Toshiba Corporation κατά Επιτροπής (C-373/14 P, EU:C:2016:26, σκέψη 62 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

105. Με τον *τρίτο λόγο αναιρέσεως*, η Feralpi προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι δεν επέκρινε την υπέρμετρη χρονική διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής. Πάντως, στις σκέψεις 152 έως 161 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, δεν διακρίνω ούτε πλάνη περί το δίκαιο ούτε ανεπαρκή αιτιολογία. Επιπλέον, κατά το μέρος που η Feralpi παραπονείται για την εκτίμηση πραγματικών περιστατικών στις σκέψεις 157 έως 160 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ο λόγος αναιρέσεως είναι απαράδεκτος.

106. Στον *τέταρτο λόγο αναιρέσεως*, η Feralpi συνενώνει διάφορες επικρίσεις της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως σχετικά με την αξιολόγηση της συμμετοχής της Feralpi στην παράβαση, κατά την περίοδο 1989-1995. Κατά την άποψή της, το Γενικό Δικαστήριο ερμήνευσε εσφαλμένως το άρθρο 65, παράγραφος 1, ΑΧ, τις αρχές που αφορούν την κατανομή του βάρους αποδείξεως, και το τεκμήριο αθωότητας. Επιπλέον, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, κατά τη Feralpi, στερείται επαρκούς αιτιολογίας και παραμορφώνει ορισμένα πραγματικά περιστατικά.

107. Μία εκ των αιτιάσεων αυτών έχει ήδη εξεταστεί στα σημεία 95 έως 102 ανωτέρω. Όσον αφορά τις λοιπές αιτιάσεις, φρονώ, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, ότι η Feralpi, μολονότι προβάλλει φερόμενα νομικά σφάλματα, κατά κύριο λόγο αμφισβητεί εκτιμήσεις πραγματικών περιστατικών από το Γενικό Δικαστήριο σχετικά με την εμπλοκή της Feralpi κατά την προαναφερθείσα περίοδο. Δεδομένου ότι η αναιρεσείουσα δεν είναι σε θέση να αποδείξει καμία σαφή παραμόρφωση πραγματικών περιστατικών ή αποδεικτικών στοιχείων στην οποία προέβη το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, αυτός ο λόγος αναιρέσεως είναι κατά μεγάλο μέρος απαράδεκτος. Όσον αφορά τα αποδεικτικά στοιχεία στα οποία το Γενικό Δικαστήριο στηρίχθηκε για να επιβεβαιώσει την ανάλυση της Επιτροπής, η Feralpi παραβλέπει διάφορα χωρία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, στα οποία το Γενικό Δικαστήριο όντως αναφέρει αποδεικτικά στοιχεία πέραν της συμμετοχής της Feralpi στη σύσκεψη της 6ης Δεκεμβρίου 1989: στις σκέψεις 240 έως 246 και 250 έως 252, το Γενικό Δικαστήριο αναφέρει άλλα στοιχεία και εξηγεί γιατί δεν ήταν πειστική η εναλλακτική εξήγηση που διατύπωσε η αναιρεσείουσα.

108. Ο *πέμπτος λόγος αναιρέσεως* αφορά τη μέθοδο καθορισμού προστίμων που εφάρμοσε η Επιτροπή, η οποία κατέταξε τις υπαίτιες επιχειρήσεις σε τρεις ομάδες, με βάση το αντίστοιχο μερίδιό τους αγοράς κατά την κρίσιμη περίοδο. Με αυτόν τον λόγο αναιρέσεως, η Feralpi, άλλη μια φορά, συνδυάζει διάφορα φερόμενα νομικά σφάλματα. Πάντως, οι αιτιάσεις της εκτίθενται μόνο εν συντομία και οι επικρίσεις φαίνεται να στρέφονται κυρίως κατά της Επιτροπής και όχι του Γενικού Δικαστηρίου. Επομένως, φρονώ ότι αυτός ο λόγος αναιρέσεως είναι απαράδεκτος.

109. Εν πάση περιπτώσει, η αιτίαση ότι το Γενικό Δικαστήριο έπρεπε να επικρίνει την Επιτροπή για παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως είναι παράλογη. Είναι αλήθεια ότι το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε σφάλμα στον υπολογισμό των μεριδίων αγοράς μιας από τις τρεις αυτές ομάδες. Πάντως, το σφάλμα αυτό δεν σημαίνει ότι έπρεπε να αναπροσαρμοστούν τα πρόστιμα των επιχειρήσεων που ανήκουν στις δύο άλλες ομάδες (συμπεριλαμβανομένης της Feralpi). Αντιθέτως, το σφάλμα αυτό σημαίνει ότι θα μπορούσαν να μεταβληθούν τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν μόνο στις επιχειρήσεις που ανήκουν στην πρώτη ομάδα. Κατά το μέρος που η μέθοδος υπολογισμού των προστίμων τα οποία επιβλήθηκαν στις επιχειρήσεις που ανήκουν στις δύο άλλες ομάδες είναι ορθή, δεν μπορεί να προσαφθεί στο Γενικό Δικαστήριο ότι απέρριψε αίτημα μειώσεως των προστίμων.

β) Συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-86/15 P και C-87/15 P

110. Με τον *τρίτο λόγο αναιρέσεως*, η Valsabbia και η Alfa Acciai υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο απορρίπτοντας τις αιτιάσεις τους περί παραβιάσεως της αρχής της συλλογικότητας από την Επιτροπή. Για τους λόγους που προεκτέθηκαν στο σημείο 104, αυτός ο λόγος αναιρέσεως είναι εν μέρει απαράδεκτος και εν μέρει αβάσιμος.

111. Με τον *έκτο λόγο αναιρέσεως*, η Valsabbia και η Alfa Acciai υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο απορρίπτοντας τις αιτιάσεις τους περί παραβάσεως του άρθρου 47 του Χάρτη και αρνούμενο να μειώσει το ποσό του προστίμου. Κατά τη γνώμη τους, η διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής έπρεπε να κριθεί υπέρμετρη. Για τους ίδιους λόγους που προεκτέθηκαν στο σημείο 105, φρονώ ότι αυτός ο λόγος αναιρέσεως είναι εν μέρει απαράδεκτος και εν μέρει αβάσιμος.

112. Ο *έβδομος λόγος αναιρέσεως* των Valsabbia και Alfa Acciai είναι κατ' ουσίαν ανάλογος με τον πέμπτο λόγο αναιρέσεως που προβάλλει η Feralpi: αφορά την άρνηση του Γενικού Δικαστηρίου να μειώσει το ποσό των προστίμων λόγω φερόμενης παραβιάσεως της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως εξαιτίας σφάλματος κατά τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων σε σχέση με άλλες επιχειρήσεις. Όπως έχω ήδη εξηγήσει στο σημείο 109 ανωτέρω, η αιτίαση αυτή δεν έχει έρεισμα στον νόμο.

γ) Υπόθεση C-88/15 P

113. Με τον *πρώτο λόγο αναιρέσεως*, η Ferriere Nord υποστηρίζει ότι η επίμαχη απόφαση διαφέρει ουσιωδώς από την απόφαση του 2002, επειδή η πρώτη αφορά παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού στην κοινή αγορά, ενώ η δεύτερη στην ιταλική αγορά. Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο, συνάγοντας ότι δεν απαιτούνταν νέα ανακοίνωση αιτιάσεων πριν από την έκδοση της επίμαχης αποφάσεως, υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο.

114. Η αιτίαση αυτή φαίνεται να βασίζεται σε εσφαλμένη ερμηνεία των σχετικών διατάξεων των Συνθηκών ΕΚΑΧ και ΛΕΕ, ή τουλάχιστον σε παρανόηση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Αν η Επιτροπή είχε αλλάξει την ουσιαστική νομική βάση της αποφάσεώς της, από το άρθρο 65, παράγραφος 1, ΑΧ στο άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, η αιτίαση θα έχρηζε πιο εμπεριστατωμένης εξετάσεως. Πράγματι, σε αντίθεση με το άρθρο 65, παράγραφος 1, ΑΧ, το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει εφαρμογή μόνο σε συμφωνίες που «δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών». Πάντως, αμφότερες οι αποφάσεις αφορούν παράβαση του άρθρου 65, παράγραφος 1, ΑΧ, το οποίο απαγορεύει τις συμφωνίες που νοθεύουν τον ανταγωνισμό «εντός της κοινής αγοράς». Ως εκ τούτου, είναι αδιάφορο αν το κείμενο της αποφάσεως (ή της ανακοινώσεως αιτιάσεων) αναφέρει νόθευση του ανταγωνισμού στην ιταλική αγορά (απόφαση του 2002) ή νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς (επίμαχη απόφαση). Είναι σχεδόν περιττό να σημειώσω, στο πλαίσιο αυτό, ότι μια συμφωνία που καλύπτει την ιταλική επικράτεια πληροί το κριτήριο αυτό, δεδομένου ότι η ιταλική αγορά αποτελεί σημαντικό μέρος της κοινής αγοράς.

115. Με τον *τρίτο λόγο αναιρέσεως*, η Ferriere Nord υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο μη επικρίνοντας μια φερόμενη παράβαση του εσωτερικού κανονισμού της Επιτροπής. Η Ferriere Nord επισημαίνει ότι η έκθεση του συμβούλου ακροάσεως, η οποία επισυνάπτεται στο προσχέδιο αποφάσεως που υποβλήθηκε στο σώμα των επιτρόπων για τη συνεδρίασή του της 30ής Σεπτεμβρίου 2009, προσκομίστηκε μόνο στην αγγλική, γαλλική και γερμανική γλώσσα, και όχι στην ιταλική. Τούτο, υποστηρίζει, συνιστά παράβαση του εσωτερικού κανονισμού της Επιτροπής.

116. Συμφωνώ με το Γενικό Δικαστήριο ότι οι στο σημείο αυτό αιτιάσεις της Ferriere Nord είναι αλυσιτελείς. Κατά πάγια νομολογία των δικαστηρίων της Ένωσης, η μη τήρηση από θεσμικό όργανο ενός απλώς και μόνο εσωτερικού διαδικαστικού κανόνα δεν είναι ικανή να θίξει τη νομιμότητα της τελικής αποφάσεως εκτός αν είναι αρκούντως σημαντική και έχει επηρεάσει δυσμενώς τη νομική και

πραγματική θέση του διαδίκου ο οποίος προβάλλει το διαδικαστικό ελάττωμα[53]. Κατά τη γνώμη μου, δεν υπάρχει κανένα στοιχείο από το οποίο να προκύπτουν αμφιβολίες σχετικά με την εκτίμηση από το Γενικό Δικαστήριο των πραγματικών περιστατικών και των αποδεικτικών στοιχείων, βάσει της οποίας συνήγαγε ότι δεν αποδείχθηκε ότι η θέση της Ferriere Nord επηρεάστηκε δυσμενώς.

117. Ο *τέταρτος λόγος αναιρέσεως* που προβάλλει η Ferriere Nord –ο οποίος αφορά τις διαπιστώσεις του Γενικού Δικαστηρίου ως προς τη φύση και τη διάρκεια της συμμετοχής της εν λόγω επιχειρήσεως στην παράβαση– είναι κατά τη γνώμη μου απαράδεκτος. Κατ' ουσίαν, οι αιτιάσεις πάλι θέτουν υπό αμφισβήτηση εκτιμήσεις πραγματικών περιστατικών από το Γενικό Δικαστήριο.

118. Με τον *πέμπτο λόγο αναιρέσεως*, η Ferriere Nord υποστηρίζει ότι η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου να μειώσει το βασικό ποσό του προστίμου κατά 6 %, προκειμένου να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η Ferriere Nord επί τρία έτη δεν είχε συμμετοχή σε μέρος της αντίθετης προς τους κανόνες ανταγωνισμού συμφωνίας, είναι ανεπαρκής. Πάντως, κατά πάγια νομολογία, δεν είναι έργο του Δικαστηρίου, στο πλαίσιο αναιρετικής διαδικασίας, να υποκαθιστά, για λόγους επιείκειας, με την κρίση του την κρίση του Γενικού Δικαστηρίου, το οποίο αποφαίνεται κατά πλήρη δικαιοδοσία επί του ύψους των προστίμων που επιβάλλονται σε επιχειρήσεις λόγω παραβάσεως των κατά το δίκαιο της Ένωσης κανόνων ανταγωνισμού[54]. Στην προκειμένη περίπτωση, δεν βλέπω κανένα στοιχείο από το οποίο να προκύπτει ότι το τελικό ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε στη Ferriere Nord μπορεί να είναι δυσανάλογο ή υπερβολικό. Ούτε βλέπω στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση οποιαδήποτε έλλειψη αιτιολογίας ή αντίφαση στη συλλογιστική της.

119. Τέλος, με τον *έκτο λόγο αναιρέσεως*, η Ferriere Nord υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη κατά τον υπολογισμό του ποσού του προστίμου, το οποίο μείωσε κατά 6 %. Ενώ ανέφερε ότι η μείωση πρέπει να εφαρμοστεί στο βασικό ποσό, στη συνέχεια την εφάρμοσε ως ελαφρυντική περίσταση, με αποτέλεσμα να υπάρξει ελαφρώς μικρότερη μείωση.

120. Κατ' αρχάς, θα σημειώσω ότι τα ακριβή όρια της έννοιας της πλήρους δικαιοδοσίας δεν είναι ακόμη σαφή. Το αν ένας διάδικος μπορεί να αμφισβητήσει το ποσό ενός προστίμου, ανεξάρτητα από την προβαλλόμενη πλάνη στην οποία υπέπεσε η Επιτροπή, παραμένει ανοικτό ζήτημα. Τέτοιο όμως ζήτημα δεν τίθεται εν προκειμένω, επειδή το Γενικό Δικαστήριο όντως εντόπισε σφάλμα στην επίμαχη απόφαση, όσον αφορά τη συμμετοχή της Ferriere Nord στην παράβαση, και ως εκ τούτου αποφάσισε να μειώσει το ποσό του προστίμου που είχε επιβληθεί από την Επιτροπή στην εν λόγω επιχείρηση. Εν προκειμένω, το πραγματικό ζήτημα είναι αντιθέτως το αν το Γενικό Δικαστήριο δεσμεύεται να ακολουθεί ορισμένα κριτήρια ή αρχές κατά τον επανακαθορισμό προστίμου, λόγω σφαλμάτων που εντοπίστηκαν σε απόφαση που προσβλήθηκε από προσφεύγοντα.

121. Η απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Galp[55] φαίνεται να δείχνει ότι υπάρχουν όρια στην άσκηση, από τα δικαστήρια της Ένωσης, πλήρους δικαιοδοσίας ως προς τα πρόστιμα που επιβάλλονται από την Επιτροπή σύμφωνα με τον κανονισμό 1/2003. Συμφωνώ. Μολονότι το ζήτημα αυτό δεν χρήζει περαιτέρω αναλύσεως, πρέπει τουλάχιστον να λεχθεί ότι ορισμένοι περιορισμοί στις αρμοδιότητες των δικαστηρίων της Ένωσης βάσει του άρθρου 261 ΣΛΕΕ και του άρθρου 31 του κανονισμού 1/2003 πηγάζουν αναγκαστικά από αρχές όπως, π.χ., της αναλογικότητας, της ασφάλειας δικαίου και της ίσης μεταχειρίσεως. Τούτου λεχθέντος, στην προκειμένη περίπτωση, δεν βρίσκω κανένα πειστικό επιχείρημα για το πώς το Γενικό Δικαστήριο μπορεί να άσκησε εσφαλμένως τη δικαιοδοσία του σύμφωνα με το άρθρο 261 ΣΛΕΕ και το άρθρο 31 του κανονισμού 1/2003.

53 Βλ. παρατιθέμενη νομολογία στη σκέψη 158 της αποφάσεως της 9ης Δεκεμβρίου 2014, Ferriere Nord κατά Επιτροπής (T-90/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1035).

54 Απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2016, Pilkington Group κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-101/15 P, EU:C:2016:631, σκέψη 72 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

55 Απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2016, Galp Energía España κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-603/13 P, EU:C:2016:328).

122. Μολονότι το κείμενο της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως μπορεί να μη συνιστά υπόδειγμα σαφήνειας σε αυτό το σημείο, είναι αναμφισβήτητο ότι το Γενικό Δικαστήριο καθόρισε το μειωμένο ποσό του προστίμου της Ferriere Nord ασκώντας την εξουσία πλήρους δικαιοδοσίας που έχει, και ότι, κατ' αρχήν, επέλεξε να ακολουθήσει τη μέθοδο που η Επιτροπή προτείνει με τις κατευθυντήριες γραμμές του 1998 (η οποία, προφανώς, είναι επίσης η μέθοδος που εφαρμόστηκε στην επίμαχη απόφαση).

123. Στο πλαίσιο αυτό, φρονώ ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη κρίνοντας ότι η μη συμμετοχή της Ferriere Nord σε μέρος της παραβάσεως συνιστά ελαφρυντική περίσταση. Αυτή είναι όντως η ορθή προσέγγιση βάσει των κατευθυντηρίων γραμμών του 1998. Πράγματι, οι κατευθυντήριες αυτές γραμμές αναφέρουν, ως στοιχεία που η Επιτροπή οφείλει να λαμβάνει υπόψη κατά τον καθορισμό του βασικού ποσού, τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παραβάσεως. Πάντως, είναι σαφές ότι τα στοιχεία αυτά πρέπει να εκτιμώνται σε συνάρτηση με τη συνολική παράβαση. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η Επιτροπή, υπό το πρίσμα της σοβαρότητας και της διάρκειας της συνολικής παραβάσεως, κατέταξε τις υπεύθυνες επιχειρήσεις σε τρεις διαφορετικές ομάδες, ανάλογα με τα αντίστοιχα μερίδιά τους αγοράς. Όπως διευκρινίζεται στις κατευθυντήριες γραμμές του 1998, η διαφοροποίηση της μεταχειρίσεως κατά τον καθορισμό του βασικού ποσού εξαρτάται κυρίως από «το ειδικό βάρος κάθε επιχείρησης και, κατ' επέκταση, από τον πραγματικό αντίκτυπο της παράνομης συμπεριφοράς της για τον ανταγωνισμό, ιδιαίτερα αν υφίστανται σημαντικές διαφορές ως προς το μέγεθος μεταξύ επιχειρήσεων που διαπράττουν το ίδιο είδος παράβασης».

124. Στην παρούσα υπόθεση, δεν υπάρχει κανένα στοιχείο που να δείχνει ότι η μη συμμετοχή της Ferriere Nord, για μια δεδομένη περίοδο, σε μέρος της παραβάσεως είχε επίδραση στη βαρύτητα (ή στη διάρκεια) της συνολικής παραβάσεως. Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο ορθώς έπραξε, λαμβάνοντας υπόψη την επιμέρους συμβολή της Ferriere Nord στη σύμπραξη ως παράγοντα που μπορεί να έχει σημασία στο πλαίσιο της εκτιμήσεως των ελαφρυντικών περιστάσεων.

125. Στο πλαίσιο αυτό, μπορεί να είναι χρήσιμο να υπομνησθεί ότι στην απόφαση Solvay Solexis το Δικαστήριο έκρινε ότι, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές του 1998, η Επιτροπή δικαιούται να λαμβάνει υπόψη τη μικρότερη σοβαρότητα της συμμετοχής μιας επιχειρήσεως στην παράβαση, είτε για να επιφυλάξει διαφοροποιημένη μεταχείριση κατά τον καθορισμό του βασικού ποσού του προστίμου είτε ως ελαφρυντική περίσταση για τη μείωση του βασικού ποσού[56]. Κατά τη γνώμη μου, η εν λόγω νομολογία δεν πρέπει να ερμηνεύεται κατά τρόπο που να δίνει εν λευκώ εξουσιοδότηση στην Επιτροπή στο σημείο αυτό. Αντιθέτως, η νομολογία αυτή σημαίνει ότι το ζήτημα αν η μικρότερη σοβαρότητα της συμμετοχής μιας επιχειρήσεως στην παράβαση πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά τον υπολογισμό του βασικού ποσού ή κατά την εφαρμογή των ελαφρυντικών περιστάσεων εξαρτάται από τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά κάθε περιπτώσεως. Η αρχή αυτή φρονώ ότι ισχύει κατά μείζονα λόγο για το Γενικό Δικαστήριο, όταν ασκεί πλήρη δικαιοδοσία σχετικά με πρόστιμο που επιβλήθηκε από την Επιτροπή.

δ) Υπόθεση C-89/15 P

126. Με τον *δεύτερο λόγο αναιρέσεως*, η Riva Fire αμφισβητεί την κατά 3 % μείωση του βασικού ποσού του προστίμου από το Γενικό Δικαστήριο. Η Riva Fire υποστηρίζει ότι: i) η μείωση είναι ανεπαρκής και ii) η στο σημείο αυτό αιτιολογία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως είναι αντιφατική ή, εν πάση περιπτώσει, ανεπαρκής.

127. Οι κύριες αιτιάσεις της Riva Fire αντιστοιχούν, σε μεγάλο βαθμό, σε εκείνες που αναπτύσσονται με τον πέμπτο και τον έκτο λόγο αναιρέσεως που προβάλλει η Ferriere Nord και, κατά συνέπεια, πρέπει να απορριφθούν για τους λόγους που προεκτέθηκαν στα σημεία 118 έως 125. Όσον αφορά την αιτίαση της Riva Fire ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας τη

56 Απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2013, Solvay Solexis κατά Επιτροπής (C-449/11 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2013:802, σκέψη 78).

Riva Fire υπεύθυνη για τη συμπεριφορά άλλων επιχειρήσεων, θεωρώ ότι η αιτίαση αυτή είναι απαράδεκτη (κατά το μέρος που αμφισβητεί διαπιστώσεις πραγματικών περιστατικών από το Γενικό Δικαστήριο, όσον αφορά τη συμμετοχή της Riva Fire σε ενιαία και διαρκή παράβαση) και αβάσιμη (υπό το πρίσμα της νομολογίας που παρατίθεται στις σκέψεις 116 και 214 της αποφάσεως στην υπόθεση T-83/10). Τέλος, η αιτίαση της Riva Fire ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη συνάγοντας ότι η επιχείρηση δεν είχε αποστασιοποιηθεί δημοσίως από τη σύμπραξη είναι απαράδεκτη κατ' αναίρεση [57].

128. Με τον *τρίτο λόγο αναιρέσεως* που προβάλλει, η Riva Fire υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο επιβεβαιώνοντας τη συμμετοχή της Riva Fire στη συμφωνία του Δεκεμβρίου του 1998 και, κατά συνέπεια, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός αυτό κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου. Αυτός ο λόγος αναιρέσεως, κατά τη γνώμη μου, είναι απαράδεκτος, δεδομένου ότι η Riva Fire κατ' ουσίαν αμφισβητεί την εκτίμηση πραγματικών περιστατικών και αποδεικτικών στοιχείων από το Γενικό Δικαστήριο. Επιπλέον, το αν η Riva Fire αμφισβήτησε πρωτοδίκως τη συμμετοχή της στην εν λόγω συμφωνία [58] δεν έχει καμία σημασία, δεδομένου ότι το Γενικό Δικαστήριο επιβεβαίωσε την ανάλυση της Επιτροπής βάσει αποδεικτικών εγγράφων και όχι μέσω τεκμηρίων, όπως εσφαλμένως υποστηρίζει η Riva Fire.

129. Τέλος, με τον *τέταρτο λόγο αναιρέσεως*, η Riva Fire επικρίνει τη διαπίστωση του Γενικού Δικαστηρίου σχετικά με την κατά 375 % αύξηση του βασικού ποσού του προστίμου, προκειμένου να διασφαλιστεί το αποτρεπτικό αποτέλεσμα του επιβληθέντος προστίμου. Το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η αναφορά, στο σημείο 604 της επίμαχης αποφάσεως, της συμμετοχής των ανώτερων διευθυντικών στελεχών της Riva Fire (και της Lucchini/Siderpotenza) στην παράβαση έγινε απλώς και μόνο για λόγους πληρότητας. Το ποσό της αυξήσεως βασίστηκε –κατά το Γενικό Δικαστήριο– μόνο στον κύκλο εργασιών των εν λόγω εταιριών στη σχετική αγορά [59].

130. Ασφαλώς, το περιεχόμενο του σημείου 604 της επίμαχης αποφάσεως δεν είναι απολύτως ξεκάθαρο. Πάντως, η ερμηνεία αυτού του χωρίου από το Γενικό Δικαστήριο είναι μία από τις πιθανές ερμηνείες, και η Riva Fire δεν υπέβαλε κανένα συγκεκριμένο στοιχείο που να δείχνει ότι το Γενικό Δικαστήριο παραμόρφωσε το σαφές περιεχόμενο της επίμαχης αποφάσεως. Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε τις διάφορες αιτιάσεις που η Riva Fire είχε προβάλει κατά της αυξήσεως κατά 375 % και τις απέρριψε κατ' ουσίαν [60]. Επομένως, αυτός ο λόγος αναιρέσεως είναι απαράδεκτος ή, εν πάση περιπτώσει, αβάσιμος.

VI – Συνέπειες της εκτιμήσεως

131. Όπως προαναφέρθηκε στα σημεία 23 έως 25 και 63, αν το Δικαστήριο συμφωνήσει με την εκτίμησή μου ως προς τους λόγους αναιρέσεως που αφορούν προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας των αναιρεσειουσών, οι αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις πρέπει να αναιρεθούν και οι επίμαχες αποφάσεις πρέπει να ακυρωθούν.

132. Αν, αντιθέτως, το Δικαστήριο διαφωνήσει με την εκτίμησή μου ως προς τους ως άνω λόγους αναιρέσεως, τότε οι αιτήσεις αναιρέσεως θα πρέπει να απορριφθούν στο σύνολό τους, με εξαίρεση την εφαρμογή της επιβαρυντικής περιστάσεως της υποτροπής στη Ferriere Nord.

57 Βλ., επίσης, σημεία 95 έως 102 των παρουσών προτάσεων.

58 Όπως εκτίθεται στις σκέψεις 222 και 223 της αποφάσεως της 9ης Δεκεμβρίου 2014, Riva Fire κατά Επιτροπής (T-83/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1034), την οποία αναιρεσιβάλλει η Riva Fire.

59 Απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2014, Riva Fire κατά Επιτροπής (T-83/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1034, σκέψη 276).

60 Βλ. απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2014, Riva Fire κατά Επιτροπής (T-83/10, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2014:1034, σκέψεις 262 έως 275 και 277).

VII – Επί των δικαστικών εξόδων

133. Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου.

134. Αν το Δικαστήριο συνταχθεί με την εκτίμησή μου ως προς την αίτηση αναιρέσεως, τότε, σύμφωνα με τα άρθρα 137, 138 και 184 του Κανονισμού Διαδικασίας, θα πρέπει, κατ' αρχήν, να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα, πρωτοδίκως και κατ' αναίρεση.

135. Ωστόσο, δεν μπορώ παρά να παρατηρήσω ότι όλες οι αιτήσεις αναιρέσεως που κατατέθηκαν από τις αναιρεσείουσες είναι (κατά τη γνώμη μου, υπερβολικά) μακροσκελείς και περίπλοκες. Ορισμένοι λόγοι αναιρέσεως έχουν διάφορα σκέλη, αλλά τα επιχειρήματα για κάθε σκέλος δεν έχουν απαραιτήτως εξηγηθεί επαρκώς. Επιπλέον, ορισμένες αιτιάσεις επαναλαμβάνονται σχεδόν σε κάθε λόγο αναιρέσεως: π.χ. η αιτίαση ότι η αιτιολογία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως είναι ανεπαρκής. Πάντως, απαρεγκλίτως σε κάθε περίπτωση, διαπίστωσα ότι το Γενικό Δικαστήριο εξήγησε το γιατί κατέληξε σε συγκεκριμένο συμπέρασμα και, κατ' ουσίαν, οι αναιρεσείουσες αμφισβητούν μόνο την ορθότητα της αιτιολογίας αυτής. Όσο προφανές και αν μοιάζει, πρέπει να τονίσω ότι υπάρχει διαφορά μεταξύ της αιτιάσεως ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν εξέτασε (εντελώς ή επαρκώς) ένα συγκεκριμένο επιχείρημα και της αιτιάσεως ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κατά την εξέταση ενός επιχειρήματος.

136. Τέλος, διάφοροι λόγοι αναιρέσεως είναι προδήλως απαράδεκτοι ή αβάσιμοι. Επί παραδείγματι, παρά την προβολή φερόμενων νομικών σφαλμάτων, με ορισμένους λόγους αναιρέσεως σαφώς προσβλήθηκαν διαπιστώσεις πραγματικών περιστατικών από το Γενικό Δικαστήριο. Επιπλέον, σε πολλά ζητήματα που θέτουν οι αναιρεσείουσες υπάρχει πάγια νομολογία αντίθετη προς τις αιτιάσεις τους. Οι αναιρεσείουσες δεν προέβαλαν κανένα πειστικό επιχείρημα που να διαφοροποιεί τις περιπτώσεις τους από τα νομολογιακά προηγούμενα ή που να δικαιολογεί απόκλιση από αυτά.

137. Εν ολίγοις, δεν μπορώ να παραβλέψω το γεγονός ότι στην πλειονότητά τους οι λόγοι αναιρέσεως που προβάλλουν οι αναιρεσείουσες είναι απορριπτέοι και ότι οι αναιρεσείουσες έπρεπε να το γνωρίζουν. Τούτο είναι αλήθεια, τηρουμένων των αναλογιών, επίσης όσον αφορά την πρωτόδικη διαδικασία. Η στάση των αναιρεσειουσών στην εν λόγω διαδικασία, κατά τη γνώμη μου, δεν συνέβαλε στην ορθή απονομή της δικαιοσύνης και, ως εκ τούτου, πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά την κατανομή των δικαστικών εξόδων.

138. Τούτου λεχθέντος, δεν μπορεί να αγνοηθεί ούτε ότι η Επιτροπή συνέβαλε στην άσκοπη περιπλοκότητα και διάρκεια της παρούσας διαδικασίας, προβάλλοντας πολλές ενστάσεις απαραδέκτου, οι οποίες ήσαν σαφώς αβάσιμες. Σε πολλές περιπτώσεις, ήταν προφανές ότι οι αναιρεσείουσες είχαν εγείρει νομικό ζήτημα και δεν αμφισβητούσαν διαπιστώσεις πραγματικών περιστατικών ή αποδεικτικά στοιχεία. Οι παρατηρήσεις αυτές ισχύουν, τηρουμένων των αναλογιών, επίσης για τη συμπεριφορά της Επιτροπής πρωτοδίκως. Αυτή η στάση της Επιτροπής να «φορτώνει» την επιχειρηματολογία της με λόγους απαραδέκτου «διά παν ενδεχόμενον» είναι καταδικαστέα και πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη κατά την κατανομή των δικαστικών εξόδων.

139. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, και σύμφωνα με το άρθρο 138, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας, θα προτείνω στο Δικαστήριο: i) να ορίσει ότι η Επιτροπή φέρει τα δικαστικά της έξοδα και τα δύο τρίτα των δικαστικών εξόδων των αναιρεσειουσών, και ii) να ορίσει ότι οι αναιρεσείουσες φέρουν το ένα τρίτο των δικαστικών τους εξόδων.

VIII – Πρόταση

140. Λαμβανομένων υπόψη των ως άνω εκτιμήσεων, προτείνω στο Δικαστήριο:

– να αναιρέσει τις αποφάσεις του Γενικού Δικαστηρίου της 9ης Δεκεμβρίου 2014, Feralpi κατά Επιτροπής, T-70/10· Riva Fire κατά Επιτροπής, T-83/10· Alfa Acciai κατά Επιτροπής, T-85/10· Ferriere Nord κατά Επιτροπής, T-90/10, και Ferriera Valsabbia και Valsabbia Investimenti κατά Επιτροπής, T-92/10·

– να ακυρώσει την απόφαση της Επιτροπής C(2009) 7492 τελικό, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 65 ΑΧ (Υπόθεση COMP/37.956 – Ράβδοι σκυροδέματος, επανέκδοση), της 30ής Σεπτεμβρίου 2009·

– να ορίσει ότι η Επιτροπή φέρει τα δικαστικά της έξοδα καθώς και τα δύο τρίτα των δικαστικών εξόδων των αναιρεσειουσών, πρωτοδίκως και κατ' αναίρεση·

– να ορίσει ότι οι αναιρεσείουσες φέρουν το ένα τρίτο των δικαστικών τους εξόδων.